

Stigtomtabygden

Här hittar du berättelser som publicerats i Stigtomtabygden under åren 2010-2023

Framtagen för Stigtomta Hembygdsförening 2024-04-10 Mikael Wingren

Innehåll

Med Stigtomta konfirmander på sommarfärd år 1943.	2
Barbro och Gösta Sandberg berättar om Tallstugan, Solberga mm.	3
Isskåpet i Halla. Berättelse av Ingrid Julin.....	6
Rogsmo handelsbod Stigtomta.....	6
Flygfältet i Stigtomta.....	7
En gammal kappa berättar Stigtomtaminnen.	8
Skolpojksminnen från 40-talet	9
Stigtomta kyrkskola brinner- en kulturskatt går i graven.	11
Lite om släktforskning och hembygdsforskning	12
Samlade minnen om Varväng från och med år 1854.	12
Postväsendet i Stigtomta, berättat av Carl Andersson från Vallersta.	14
Carl Andersson skriver också några ord om Prästgården.....	15
Tiondeboden vid Prästgården, en långkörare!.....	15
Nyköpings kanal.....	16
Vargatider.....	17
Folkskolan firar i år 175 år.	18
Skola vid Klockarbol i Nykyrka socken under äldre tid	18
Halla Skola på 1940-talet, av Margareta Olsson, född Lundgren.	19
Gösta Lundborg, pojken från Bärbo, som satte snurr på stockholmarna.....	20
Vår förening firar i november 40 år.	22
Viveca Perers berättar om Källstugan	24
100 år sedan stigtomtasonen Ulf Peder Olrog föddes.	24
Cykeltur 1936 av Axel Thure och Gunnar Florin.....	25
Berättelser ur Rune Nyströms bok om sitt liv.	26
Mina 40 jular i Halla kyrka	28
”Samhället byggs ut vidare” Berättelse av Carl Andersson i Vallersta.....	28
Vatten ur brunn ”Dricka Brunn”	30
Eldberget en berättelse av Lennart Jarnhammar.....	30
Klockarbol och fattigfolket i Stigtomta.....	32
En berättelse om Räv-Pelle, nedtecknat av Rune Öhman, Östanå	33
Fiskarstugan i Bärbo, ett utdrag ur Bärbopärmens berättelser	36
Samhällsförändring från 1950-talet till 2020-tal. Eventuell Ostlänk!	38
Kalaskokerskan Hildur Jansson född 1899	39

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomtabygden

Maj 2010:

Till Hembygdsföreningen har vi fått en liten skrift som heter **Vi Vill**. Den kom ut den 18 maj 1944 och gavs ut av Erik Esking som var kyrkoherde i Stigtomta 1939-1953.

Han skriver först en hälsning där han talar om att han började sin konfirmationsläsning nyåret 1920. Då var han springpojke i en stor fabrik och fick ta bort arbetstid de dagar han gick och läste. Det var något som han sedan aldrig ångrat för det förde honom in i en ny värld.

Han skriver också att på 40-talet samlades de senaste årens konfirmander i Stigtomta och Nykyrka till kamratmöten tid efter annan. Det har inte varit något bundet, inga stadgar och regler utan det har bara varit roligt att träffas. På somrarna har vi gjort utfärder längre och kortare. De har blivit glada och soliga minnen. Det är min önskan att konfirmander i Stigtomta och Nykyrka ska känna samhörighet med varandra och med sin kyrka skriver han.
Elly Olsson.

Med Stigtomta konfirmander på sommarfärd år 1943.

Det var en skara förtjusta ungdomar som på morgonen den 22 juli 1943 samlades vid prästgården för att fara på semesterresa. Efter uppställningen, som skedde i två led, trampade vi i väg på våra cyklar i en icke föraktlig motvind. Vi bildade ett långt tåg på ungefär en halv kilometer. Utan några svårigheter kom vi till Oxelösund men fick vänta åtskilligt på "Diana", båten, som vi skulle fara vidare med. Först efter ett par timmar fick vi till vår glädje se konturerna av en båt, som sakta nalkades. När den lagt till, hivades cyklar och väskor ombord, och båten stävade ut igen. Till en början var det trevligt men allteftersom tiden skred framåt, fick man otvivelaktigt den uppfattningen att man var på väg till Trosa = världens ände, i stället för Södertälje. I sinom tid kom vi i alla fall fram. Båtresan hade tagit ca 6 timmar. Så for vi i flygande fläng till det närbelägna vandrarhemmet, där föreståndarinnan tog emot oss. Det ordnades genast med tältplatser och tälten sattes upp. När det var gjort satte vi oss ned och åt av hjärtans lust. Man torde knappast kunna påstå att det var tyst och stilla den natten i lägret. Prat och skratt kunde höras länge, tills en myndig stämma förkunnade, att alla måste sova – vi få hoppas orden blev åttlydda. Nästa dag bar det iväg till Stockholm. På vägen besökte vi Salem och Botkyrka. Bortåt middagen voro vi framme vid Midsommarkransens folkskola, där cyklarna buntades ihop med wire. Så var vi då klara att se stadens sevärdheter. Vi tog spårvagnen till Slussen, varefter vi per apostlahästar förflyttade oss till Storkyrkan, där vi beskådade den praktfulla interiören. Därefter i ordningen stod slottets festvåning. Sedan återstod färden med färjan över till Djurgården. Efter 3 å 4 timmar var även det klart. Nu återstod färden tillbaka till Södertälje. Vid Botkyrka kyrkskola rastade vi några minuter och släckte vår brinnande törst. Sen gick det som en dans resten av vägen, ty det var en fin kväll. Denna natt var stojet mer dämpat, antingen det berodde på en mer påfallande trötthet eller kanske värdinnans bistra fysiologi gav respekt. Den tredje dagen styrde vi kosan hemåt. Det var en solig och varm dag så vid varannan prästgård stannade vi och drack vatten. Till mångas förargelse och löje råkade vi ut för två envisa "journalister", som till sist dock avstod från försöket att få några intervjuer. I en sjö invid vägen tog vi ett dopp. Samtidigt kan ju omtalas, att en ung herre, då han fullt påklädd stod och balanserade på en där befintlig roddbåt, med ett väldigt plask ramlade i vattnet. Sent på kvällen anlände vi till Stigtomta, trötta med glada – över att vara hemma igen. K.F.

Stigtomtabygden

December 2010:

För att få till en liten skrift som Stigtomtabygden måste man ha något att berätta. Tiderna förändras ständigt och för bara 50-60 år sen arbetade vi på ett annat sätt än nu och hade andra upplevelser. De flesta hade inte bil t.ex. och maskindrivna redskap, man gjorde mycket mer med handkraft. Och alltmer har flyttats till större tätorter. Ja mycket har förändrats och fortsätter att göra så, man tror på centralisering, att det lönar sig. Ja, kanske på kort sikt, men ??

Så glad jag blev när Anna-Maria Bengtsson sa att vi borde prata med Barbro Sandberg. Hon har mycket att berätta och kommer ihåg så bra, och hon hade alldeles rätt. Vi har tillbringat några förmiddagar hos Barbro och Gösta, som också bidrog med uppgifter. Och här kommer resultatet /*Elly Olsson*

Barbro och Gösta Sandberg berättar om Tallstugan, Solberga mm.

Barbro och Gösta och deras syster Maj-Britts föräldrar var Robert och Edit Sandberg. Robert var dräng vid **Varväng** fram till 1918 då det var auktion där. 1922 köpte han **Tallstugan** där syskonen växte upp. Man hade självhushåll med husdjur, de hade 6-7 kor, gris och höns. På dagarna skötte deras mamma om djuren. De var nöjda med sitt liv, men det blev bättre med kontanter när föräldrarna fick pension. Pensionen var 300-400 kronor. Då fick Gösta pappans pension som lön. Gösta berättar om när han var 16 år och var med sin pappa och körde grus. Man lastade för hand, det var tungt jobb. 30-40 lass grus körde de. Han var också med och stämplade skog som skulle huggas.

Bland de barndomsminnen som Barbro har, var alla roliga julgransplundringar som började vid tjugondag Knut och höll på in i februari. De var vid Starrlösa, Varväng, Udden, Salinge, Källstugan, Klockartorp, Furubo och Tallstugan. Det var framåt kvällen och hela familjen var med. Vi dansade runt julgranen till musik på grammofon. Vi fick kaffe eller saft med vetebröd och kakor. Senare fick vi även fruktsallad som förfriskning. Vi barn fick förstas påse med konfekt, papperskaramell och kanske chokladbit innan vi gick hem, berättar hon. De som var medlemmar i Konsum var med på Konsumfest efter jul och de som var med i Betel var på söndagsskolefest där också. Man hade baddag en dag i månaden, man fick gå till Parkudden och bada.

Barbro började skolan 1931. Den var då i Klockarbol eftersom Stigtomta skola då brunnit ner. De gick från Tallstugan dit. När de blev lite större åkte de cykel. Hildur Berg var lärarinna för klass 1 och 2, de var 16 elever. Gösta började skolan fem år senare och hade Anna Trygg som lärarinna. De var 11 elever i hans klass. Anna Trygg hade även varit lärarinna till deras mamma. Barnen gick i skolan sex dagar i veckan på den tiden. De hade smörgåsar inlindat i papper och mjölk i glasflaska med sig till matsäck. På morgonen hade de ätit lingon och potatis. Fröken Hildur frågade ibland om de ätit ordentligt på morgonen, hon tyckte att man skulle äta gröt. Varje skoldag började med morgonandakt. På hösten kastade ibland pojkarna kastanjer på flickorna så någon vuxen fick komma och möta dem på hemvägen. Vårterminen avslutades med "examen" då var mammorna med och lyssnade. En gång per termin kom en skolinspektör på besök i skolan. På den tiden fanns det skolor i Stigtomta, Bärsta, Århammar, Täckhammar, Fjällskär, Bärbo, Valinge och Mjältnäs. Man gick 6 år i skolan och sen i fortsättningsskolan där man fick allmänbildning och medborgar-kunskap och fick även lära sig hushållsgöromål.

På sommarlovet fick de rensa ogräs i skolträdgården. Där odlades grönsaker och rotfrukter som användes av eleverna i skolköket. Efter de 6 åren i skolan fick flickorna gå 6 veckor i

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomtabygden

skolkök och lära sig laga mat, sillpudding, sillbullar och klappgröt bl.a. När Barbro var 15 år gick hon med i SLU Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund, där många ungdomar samlades till möten och trevligt umgänge. Hon började också arbeta i den åldern, först i familj i Stigtomta i ett år sen arbetade hon en tid vid Parkudden. Då hon var 19 år började hon vikariera som sjukvårdsbiträde på Nyköpings lasarett och stannade där i tre-fyra år. Hon bodde då i lasarettets tornrum. 1946-1947 gick hon på Åsa Folkhögskola. Sedan utbildade hon sig till sjuksköterska. 1952 var hon klar med utbildningen och fick arbete i Eskilstuna. Det var bra att arbeta på olika lasarett för att få erfarenhet så hon arbetade bl.a. även i Vänersborg och Lidköping. 1964 började hon arbeta på Nyköpings Lasarett.

Även Gösta gick med i SLU när han var i 15-årsåldern. Han minns att ungdomarna var samlade på berget vid Alen då. Innan SLU-gården köptes 1947 samlades ungdomarna i hemmen när de hade möten.

Solberga, nuvarande Karlsrovägen 4

Solberga byggdes omkring 1912, det var då ett litet lantbruk.

Barbros morfar och mormor Axel och Albertina Karlsson arrenderade Varväng till 1918. Axel var son vid Varväng och Albertina kom från Runtuna. De hade köpt Solberga redan 1914 och flyttade dit 1918. Där hade de 2 kor, 1 häst, gris och höns. De sålde en tomt till snickare Arvid Andersson 1921 och där byggdes Björkhyddan, Skolvägen 1. På 1930-talet var det tre lägenheter i Solberga, så de hade hyresgäster i två av dem. Augusta Larsson som bodde vid Salinge flyttade till Solberga tillsammans med sina barn när hon blev änka. Hon var sömmerska. Karl Landin som var sotare, flyttade till Solberga med sina två söner när han blev änkling. Han hade hjälp av svägerskan Anna Gustavsson. Hon hjälpte till med tvätt hos folk, man hade inte tvättmaskin på den tiden. 1934 dog Axel och Albertina. Barbros föräldrar Robert och Edit Sandberg köpte Solberga 1935 och brukade jorden omkring tillsammans med Tallstugan. Snickaren Arvid Andersson rådde olika personer att köpa tomter av Robert och Edit Sandberg. De sålde en tomt till Oskar Johansson och de sålde också en tomt till kommunen där skolan nu ligger, liksom tomten där Parkudden ligger. 1958 köpte Hans Johansson tomt och byggde hus. Och året efter köpte Ruben Ek tomt och byggde. Priserna varierade från 700 till 5.000 kr. Robert Sandberg dog 1977 och Edit 1976. Barbro köpte Solberga 1978. Systerdottern Birgitta köpte halva fastigheten 1999 av Barbro.

/Anna-Maria frågade, Barbro berättade, Elly skrev.

Maj 2011:

Nu går vi mot ljusare tider igen, våren är på god väg när jag skriver det här.

Elof Andrén, kommunalkamrer i Stigtomta kommun, var en flitig fotograf. Han lämnade en fotosamling i dia-format till hembygds-föreningen. Tillhörande text finns också. Det är ett fantastiskt dokument över Stigtomta, främst under 1900-talet. Bearbetning av materialet pågår och tanken är att vi till hösten ska ha en eftermiddag/kväll med fotovisning. Har du gamla bilder, vanliga eller i dia-format, så kan vi scanna över dem till datamedia. Det är alltid kul att dela med sig av minnen. Hör i så fall av dig till Eva. / *Elly Olsson*

Vad betyder hembygden för oss i dag.

Om man ser till intresset för hembygdsrörelsen så betyder det att fler och fler är beredda att lägga ideell kraft för att hjälpa till att bevara och dokumentera sin egen hembygd. Många har haft en lång resa mellan olika uppehåll för arbete och boende. Men någonstans i vårt hjärta finns platsen som bara är min Hembygd.

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomta bygden

*Faller qvällens skugga lång, och min led förmörkar,
Der min vagga högs en gång ur de hvita björkar,
Att till slut dit vända om, det är allt jag önskar
Hur jag sofva skall inom griftevalv som grönskar.*

Det här skrev Talis Qualis i mitten av 1800-talet i sången Södermanland. Det är klart att han längtade hem till Stigtomta prästgård. Han som redan i så unga år varit vida omkring i världen, sett och träffat så många av dåtidens kulturpersoner, han glömde inte sin Hembygd.

Så är det säkert även för oss, vi har en hembygd som vi minns och vill återvända till. Det finns anledning att skänka en tanke till de många som tvingats till en ny hembygd i en ny och främmande värld. De flyktingar som lämnar inte bara sina nära och kära utan också vad som varit deras hembygd. Det krävs att både de och vi hjälps åt för att vår hembygd ska bli även deras.

Jag har i mer än trettio år varit hembygdsvårdare både i Stigtomtaortens hembygdsförening men också i Södermanlands hembygdsförbund. Det är en otrolig insats som görs av många entusiaster för att bevara minnet av bygden som den har varit.

Det kan aldrig bli aktuellt att återskapa det samhälle som var, det var inte alltid så bra, men det kan vara av stort värde för nya generationer att få en glimt hur våra förfäder levde. Runt om i Sörmland finns hembygdsföreningar som arbetar för att dokumentera sin bygd. Det gör att det runt om i vårt län pågår ett mycket mångskiftande arbete och det är hembygdens signum, att dokumentera just sin egen bygd. Och ju mer man arbetar med ett projekt ju mer arbete återstår. Har man funnit ett antal torp-grunder röjt och skyltat, vill man veta vem som bott och verkat där. Det är ett viktigt kapitel i Sveriges historia. Kanske var det så att den nya tiden gjorde sig påmind med bekvämligheter som torpet inte kunde bestå. Det ska vi inte missunna dessa människor, en bättre levnadsstandard det var de värda.

*Ack, jag ögnar efter hand, hundra sjöars under
Och emot hvar enda strand, stupa lövskogslunder
Berg jämväl som refben gå, över bröst och sida
Och i många ådror blå sväller malmen vida*

Ytterligare några rader av Talis Qualis som beskriver hans känsla för Södermanland. Och när det våras blir det ännu en anledning att glädjas och vara tacksamma över att vi har förmånen att bo och verka vid världens medelpunkt. Titta en gång till på det program som hembygdsföreningen presenterar, notera det som Du vill vara med på och kom med Du också. Tänk vad mycket historia det finns i en plats eller en gata om vi kan samla alla minnen om just den platsen. Och Du får del av allt kunnande och vetande bland våra medlemmar.

Nu ska vi ta vara på den sköna sommaren, det behöver vi efter en ovanligt sträng vinter. Men förresten sträng vinter vi som varit med att antal år vet att det kunde vara bistert kallt att gå till skolan när vi var lydiga elever, utan skolskjuts och skollunch och utan täckjacka och varma skor. Vi som var med då vet att det inte var bättre förr. / *Yngve Larsson*

December 2011:

Den här gången var det en glädje att skriva om hur man förr ordnade kyla för mat, och säkert även för mjölk som skulle levereras till mejeriet, när man bodde vid en sjö. Jag, som inte bodde vid någon sjö när jag var liten, minns den stora reservoaren i mjölkrummet hemma. Där pumpades upp iskallt vatten, mitt i sommaren, från en djup källa och där kylde de stora mjölk-flaskorna från kvällsmjölknigen. På morgonen blev det ytterligare en flaska. Då lyfte

Stigtomtabygden

mina föräldrar upp flaskorna ur reservoaren och bar ut till mjölkkärran som pappa drog upp till mjölkpallen vid landsvägen där mjölkbilen hämtade dem.

Jag har också skrivit en bit om handelsboden vi haft i Stigtomta. Det har jag tagit från en ”sambällsvandring.” där torpgruppen har sammanställt uppgifter om som de fått veta om de byggnader vi tittat på. Lennart Nilsson, anställd i 27 år av Allan Rogsmo, har berättat för Sören Jansson. / *Elly Olsson*

Isskåpet i Halla. Berättelse av Ingrid Julin

Ett minne dyker upp mitt i sommaren.

Tittar in i en gammal bod: Den gamla issågen ligger där uppe på bjälkar under taket. Några meter därifrån ligger isbillen. Minnen väckes. En isdös en sommarvarm dag. Nakna barnfötter, som borrar sig ner genom sågspånen för att nå ner till den härligt och farligt kalla isen. I min barndom tog man upp is ur sjön. När Hallbosjöns is hade tjocknat till under kalla vinterdagar selade man hästarna för slädarna och körde ner till den vik av Hallbosjön, som vetter mot Bostacken. I bästa fall var isen 8 tum tjock, och man började sitt arbete med isbill och de långa kraftiga issågarna. Det var de mest betrodda karlarna, som skötte detta arbete. Man sågade ut isblock på c:a 40 x 75 cm. Dessa block drogs upp med en stor issax och lastades på slädarna. Nu skulle de två isdösarna på gården fyllas. Men innan man körde hästarna med islassen från sjön, kantades den uppsågade vaken med granruskor. Isdösarna var belägna på skuggiga platser mot norr. En på den västra sidan av gården och en på den östra. De var uppbyggda av liggande plank, minst 1,5 m. höga och med en yta som ett salsgolv. Där lade man ut isen och varvade lager för lager med sågspån. All denna is skulle sedan användas under sommaren för att kyla de stora mjölkflaskor som sänktes ner i cementkaret med vatten i mjölkkrummet och förse hushållen på gården med is. Hos de flesta familjer fanns ett isskåp i farstun. Det var ett träskåp med ett zinkplåtbeklätt utrymme högst upp i skåpet och där lade man isen. I skåpet under förvarade man maten sommartid. Isen och det rinnande smältvattnet gjorde att skåpet höll en viss kyla.

(Föregångare till vår tids kylskåp) Kanske andra har ett tydligare eller annat minne av hur man tog upp is förr i tiden, men detta är vad jag minns ifrån början av 1940-talet. / *Ingrid Julin 2008*

Rogsmo handelsbod Stigtomta

En av de affärer som funnits i Stigtomta var Rogsmo. En av de första ägarna hette Klas August Kallerstedt född 1856. Hans bästa affärstid var när järnvägen byggdes 1873-75. Han slutade som handlare 1885. Carl Erikson var en framgångsrik affärsman som började handla med spannmål. Efter att ha varit en lanthandel med mindre omfattning, upparbetade Carl Erikson den till en av länets främsta i sin bransch. Bakom affären var sädes-magasin i det vänstra, och i det högra var järnlager. Bakom järnlagret var hållstall för folk som åkte till stan och nästa stall var för Eriksons egna hästar. I järnlagret fanns rundjärn, plattjärn, och spik, bult, skruv, hästskor och söm. Spadar, krattor, spett, skyltar och glas. Glasen kunde man få inmonterade i sina trasiga fönsterrutor. Erikson hade häst och vagn och körkarl för transporter. 1918 inköptes en personbil och 1922-23 den första lastbilen. På 1930-talet kom transportverksamheten igång alltmer och man började att köra mjölk till mejeriet och handelsvaror och spannmål åter till bönderna.

Centralföreningen levererade på järnväg till Stigtomta station utsäde och handelsgödsel. Detta hämtades till viss del av bönderna direkt men varorna lagerhölls också av Rogsmo. Handlarn

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomtabygden

hade ansvar för bokföring och redovisning till Centralföreningen. Carl Erikson avled i januari 1940. 1941 tog sonen Allan Erikson över verksamheten. Allan hade också Vilans handel i Kiladalen, som han sålde några år senare. Allan tog sedan efternamnet Rogsmo. 1942 moderniserades affärslokalerna genom en omfattande ombyggnad. Antalet anställda var 6 st. Allan Rogsmo var kassör i kommunen och kyrkans samtliga kassor.

De flesta kunder handlade på bok. I slutet av månaden räknades böckerna ner och räkningar skickades ut. Det blev oftast kvälls-jobb för alla. Det här innebar att handlarn fick ligga ute med pengar och det kunde vara tufft att vara handlare ibland.

Förutom specerier, smör, ost, sill och kaffe sålde man också kläder under en period.

Kostymer, klänningar och överrockar m.m. blev snart omoderna och fick så småningom skänkas till Finska Vinterkrigets offer.

Handlarna fick försöka hänga med i tiden och följa alla nya trender. Så t.ex. sålde Rogsmo på 1950-talets mitt TV-apparater. Rogsmo hyrde en tid ut lokaler till Sunlights lagervaror.

1961 slutade Allan Rogsmo och hade då haft affären i 20 år.

Allan Rogsmo dog 1962.

Rune Edman övertog affären efter Allan Rogsmo 1961 och innehade den till nedläggningen 1966.

Våren 2012:

Flygfältet i Stigtomta

Åke Pettersson har skrivit denna artikel i tidningen Nostalgia och vi tycker den är värd att delge våra läsare i Stigtomta, inte så långt tillbaka i tiden:

I takt med att flyget i Sverige började utvecklas i början av 30-talet byggdes små enkla flygfält upp på olika orter i landet. Ett sådant var Stigtomta, en dryg mil utanför Nyköping, som började byggas 1930 sedan mark styckats av från prästgårdens ägor. En anledning till bygget var den höga arbetslösheten. Det var ingen märkvärdig anläggning, bara ett enkelt gräsfält. De flesta redskap som användes drevs av hästar, men även några traktorer hyrdes in. Stigtomta blev ett så kallat nödlandningsfält. Tidens flygplan var inte utrustade för instrumentflygning utan därför beroende av god marksikt. Om vädret blev dåligt var man tvungen att söka landnings-plats. En kedja av flygfält byggdes från Stockholm söderut där Stigtomta kom att utgöra en länk i kedjan. Någon regelbunden passagerartrafik förekom emellertid inte förrän linjen Stockholm-Malmö startade 1938.

Så sent som 1929 fanns endast tre civila flygplatser i landet, varav två var sjöflygplatser. År 1936, efter tre års byggande, invigdes Bromma flygplats. Samtidigt hade flygsäkerheten blivit så mycket bättre att nödlandningsfälten inte längre behövdes.

För att förbättra flygsäkerheten ytterligare, speciellt vid nattflygning, satte man upp flygfyrar. En sådan hamnade vid Goglunda gård i Stigtomta, varifrån de svängande ljuskäglorna kunde ses på natthimlen.

Aktiviteten vid Stigtomta flygfält var stor under hela 30-talet. Innan Skavstafältet med flygflottiljen F11 startade på Skavstafältet 1941 förekom även en hel del flygvapenverksamhet. Under andra världskriget placerade lantbrukarna i trakten ut jordbruksmaskiner på fältet för att hindra främmande flygplan att landa.

Efter 30 år hade flygfältet i Stigtomta tjänat ut, och återgick till åker-mark. Hangaren monterades ned och placerades vid Brandholmen där Nyge-Flyg bedrev sin verksamhet fram till 80-talet. I Stigtomta gick en epok ur tiden och ortsborna blev en attraktion fattigare.

Stigtomtabygden

December 2012:

Den här gången har jag tagit fram ett ganska gammalt tidningsurklipp ur vårt arkiv i Klockarbol. Det är Britta Falkeborn, signaturen ”Rakel” i SN, som minns hur det såg ut i Stigtomta förr, och vilka verksamheter vi hade här. Hon gick tydligen Tryggs väg från Nykyrkavägen ner till Hallavägen och sedan Bärbovägen upp. Häng med och minns hur det såg ut! / *Elly Olsson*

En gammal kappa berättar Stigtomtaminnen.

Första söndagen i advent åkte två fjärdedelar av familjen in till centralorten på julmarknad. Hunden Orvar och jag stannade hemma. Vi är ingenting för det kommersiella. Vi fattar inte vad alla prylar ska vara till.

När det drog mot kvällningen var det dags för mig och Orvar att förbereda vår lilla juls skyltningspromenad. Det verkade bli en kall och bister afton så jag gick ner i källaren och tog fram min gamla fårskinnskappa, sydd 1892 nu i tredje generationen. Det hemvävda ylleyget utanpå började se lite nött ut, men lammullen innanför är det inget fel på. Håller jag i 30 vintrar till, så nog håller kappan.

När kvällen så sakteliga började övergå i natt, då axlade jag min kappa och satte kopplet på Orvar. Husse, trött efter juls skyltningsresan, hade redan gått till sängs men stack upp sitt huvud och undrade vart vi skulle ta vägen mitt i natten. ”Vi ska gå ut och se på juls skyltningen i Stigtomta, ” sa vi. ”Tänker du gå ut i den där gamla kappan” sa husse. ”Möter ni nån kan de ju tro att det är ett spöke.” – Vi svarade inte, vi gick.

Orvar älskar att gå ut med mej. Sakta och stilla, ett steg i taget, sen stannar vi och pratar, och Orvar tycker det finns så mycket att nosa på.

”Nu förstår du Orvar ska vi gå ner till Fritz och se på juls skyltning” sa jag , och det tyckte han lät roligt så det gick ganska fort nerför backen. – Men oj, vad vi bedrog oss! Det fanns ingen Fritz herrekipering.

Nyköpings Sparbank lyste det emot oss i det ena fönstret och i det andra stod det ABF. Det var den gamla kappan, som spökade för mig. Nu började den tala också: ” För inte så länge sen var det en utomordentligt fin herrekipering här med fin juls skyltning sa kappan med dämpad röst. Här uppe ligger Fritz och sover och drömmer om sina långa och framgångsrika år som klädeshandlare i Stigtomta, Björkvik och Nyköping. Men det var inte här han började sin bana, utan uppe vid Sandvik, i den lilla röda stugan nästintill Jönssons trädgård utmed Nykyrkavägen. Där startade han 1926. Han hade många konkurrenter i branschen. ”Fortsätt Hallavägen fram.”

Vi gick så sakteliga. Orvar nosade, och jag lyssnade till kappans saga. Framme vid Frista, eller för dagens Stigtomtabor Svenssons kafé, började kappan tala sig varm: ”Här må du tro hade John Larssons herrekipering i Nyköping en filial på 20-talet. På den ena gaveln var det som nu kafé. På den andra gaveln var det ingång till John Larsons manufaktur och herrekipering. Häst och vagn ingick också i affärsrörelsen. Tidigt på morgonen selades hästen och vagnen lastades med varor. Gösta Engström, välkänt namn bland Nyköpings köpmän, fick då och då följa med sin far i kärran, ty det var fadern som körde till gårdarna runt Stigtomta och sålde, vad som behövdes att värma och skruda sig i”.

”Men inte nog med detta” fortsatte kappan ”Fyra skraddare livnärde sig också på sitt yrke här i samhället på den tiden”. Vi hade vänt och gick nu Berggrensgatan upp, eller Bärbovägen som den i

Stigtomtabygden

dag heter. Skräddare Bellstam, den siste skräddaren i Stigtomta var under många år gesäll hos Sandén men öppnade sen eget skrädderi på Nykyrkavägen.

Vi fortsatte upp till Fritz första affär, och kappan berättade att innan det blev herrekipering här var det speceri- och diversehandel i detta lilla hus. Hedbergs speceri, men det upphörde 1922. Timmen var sen, och vi började dra hemåt. Kappan var tyst en stund men då vi passerade det som var Bellstams villa, började den åter förtälja: ”Många munnar hade han att mätta. Det ville åtskilliga stygn till, och arbetsdagarna räckte långt in på nätterna för skräddarna på den tiden. Många frackar, kostymer och vadmalsvästar hade hunnit växa fram ur hans flitiga fingrar, när han som Stigtomtas siste skräddare gick bort någon gång på 60-talet”
Inga människor hade vi mött på vår vandring, det var stilla och lugnt, och i stort såg det ut precis som på 20-talet, när vi traskade hemåt. ”Men du” sa kappan, när vi kom in och jag skulle ta den av mig, ”nästa gång vi går på promenad ska jag berätta om alla andra affärer, slaktare och kaféer, som funnits i Stigtomta under min tid. / RAKEL.

Maj 2013:

Till vårbladet har vi fått in en berättelse från Benkt Larsson som gick hela sin skoltid i Bärsta skola. Han är född 1932 och hans far var lantbrukare vid Östra Eneby. / *Elly Olsson*

Skolpojksminnen från 40-talet

”Det var en gång en skola med en lärare i sång” Nej det handlar inte om ”Swing it magistern” utan om Bärsta lilla skola med sin store magister Sture Sundelin. Men det är 40-tal och magistern har sång på schemat och är ”slagman” för kyrkokören i Stigtomta. Som liten tredjeklassare vågade man inte sjunga ut inför klasskamraterna, så det blev omdömet: - ”Du sjunger ju som en humla”. Det var inget att hymla med minsann. Senare ville han även ha ”stämning” i 4-6:an, så ibland fick man vara med i andra stämman. Oftast var det nog välskrivning i stället (t ex en hel skrivbok med lilla i) och några läskpapperstussar i luften. Från folkhögskoletiden har i alla fall sången blivit stor glädjekälla ända in på ålderns höst.

Någon ”slagman” i skolan var inte magistern. Han hade en mer hårresande metod. För minsta lilla incident var medicinen att sno tinningshåret och samtidigt lyfta. Vid ett tillfälle råkade undertecknad tappa taveludden flera gånger – ”Jag tror du har svårt att fatta. Kom hit ska jag hjälpa dig”, sa magistern. Efter lyftet sa han:- ”Varsågod”, varpå jag replikerade: ”Tack”, vilket medförde ytterligare ett hårlyft. Har ändå fått leva livet med ganska kraftigt hårsvall.

Det fick nog Rolf i Ene också göra, för han hade förberett sig. Det hela hade startat med vilda planer under några träslöjdslektioner. Nästan alla grabbar ville rymma någonstans. En plan gick ut på att åka skridsko över Bottenviken och ta sig ner genom Finland och Ryssland för att jaga ekorrar i Kaukasien silvergranar! Nu blev det tåg från Jönåker till Linköping i stället, där polisen mötte och frågade, om rymmarna tänkte skaffa sig fästmör av östgötasnitt. Nej, de hade för avsikt att köpa hammare och spik till att slå upp en koja.
Allt det här fick magistern reda på genom ideligt ringande hela dagen, så flickorna, Ingvar och jag hade mer än ”lovligt” lugnt.
Nåväl, rymmargänget kom tillbaka lite slokörade, och de förstod att det skulle bli efterräkningar. Rolf smorde noggrant in tinningshåret med fet pomada, så magisterns grepp fick mycket dålig verkan.

Stigtomtabygden

Annars var det många ljusa stunder i skolan också. Onsdagen i Stilla veckan heter ju Dymmelonsdag, men vi kallade den strutonsdag. Då försökte vi sätta små pappersstrutar på varann och allra helst på magistern, som var med på galoppen. Han gick med ryggen mot väggarna och hade väldigt bråttom hem på långrasten med sina modiga ”125 kg”.

Freden kom, och folkskolan tog slut med sjätte klass + två fortsättningskoleperioder. Så småningom började arbetslivet som springsjas, verkstadsjobbare och skogspraktikant. Folkhögskolans internattrivsel i två vintrar samt 15 månaders ofrånkomlig militärtjänst.

Min storasyster hade lämnat sjuksköterskeutbildning och klarat av småskoleseminariet. Hon tyckte att brorsan också skulle satsa på läraryrket. Så blev det, och då kommer magister Sundelin in på banan igen. 1953 skrev han en god rekommendation inför ansökan till Uppsala seminariums fyraåriga lärarlinje. En mening var kanske lite tvetydig, för åtminstone har min syster retat mig en hel del för orden ”han har ett minne, som man sällan finner”. Det påminner ju starkt om den devis som många tyckte borde stå på Riksdagshuset: ”Här fattas visa beslut”.

Mitt beslut blir dock avslut med varma hälsningar till alla i gamla hembygden från en Stigtomte i förskingringen (dock ej straffad för ekobrott) men gamla skolminnen är ju förstås ett eko. / *Benkt Larsson*



Bärsta skola 1944. Foto från Astrid Jansson, trea från höger i övre raden. Benkt Larsson tvåa från höger i nedre raden. Lärare Sundelin ville inte vara med på foton.

December 2013:

I höstbladet skriver vi om en mörk historia som drabbade Stigtomta 1969. Det är Birgitta Falkeborn som skrivit ner ett både tydligt och sorgligt minne hon har. / *Elly Olsson*

Stigtomtabygden

Stigtomta kyrkskola brinner- en kulturskatt går i graven.

Jag kommer ihåg det precis som om det var igår.....

Fredagen den 18 januari 1969 gick vi och la oss tidigt, jag skulle iväg och rida, till Halla Prästgård som vanligt tidigt på morgonen.

Mitt i natten vaknar jag av sirener, Stigtomta hade en egen brandkår på den tiden, och samtidigt ringer telefonen i mammas och pappas sovrum, mamma svarar och jag hör hur hon säger till pappa (de orden glömmer jag aldrig) ”Christian, ta det lugnt nu men skolan brinner”. Klockan var runt 01.00 och det hade blivit lördag den 19 januari 1969.

Det var pappas ”allt” som brann, både som ansvarig rektor men även alla minnen från hans pappa och hans farfar fanns i skolan och alla kulturskatter och minnen som försvann i lågorna. Vi var alla skrärrade. Pappa sprang ner till skolan, jag och mamma och mina systrar stod i fönstret och såg hur hela himlen var röd-orange och det luktade brandrök. Det var så sorgligt. Vi hade strax innan flyttat ifrån Rektorsbostaden på skolgården till Tryggs väg, en kort bit bort, och vi tänkte ju alla på vad som hänt om vi bott kvar på skolgården.

Morgonen efter åkte jag och red och Torgny Jansson i Skillra skjutsade mig och Anna-Carin till ridningen, pappa hade fullt med annat...

När jag kom hem gick jag ner till skolan och det fanns inget kvar bara stengrund, rök och sot. Jag som då gick i femte klass försökte lokalisera mitt klassrum och tänkte på mina böcker, småtroll som jag hade på pennorna och suddgummin som inte längre fanns. Jag tänkte också på den stora skolvinden där pappa och farfar hade sparats och varit så rädd om ett stort antal upp-stoppade djur (till biologilektionerna), unika planscher och massor av kort och böcker. Det var så konstigt att skolan som var en så mäktig och stor byggnad inte längre fanns. Röken var länge kvar i området. Händelsen blev en riksnöhet och både Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet intervjuade pappa och det var stora notiser i båda tidningarna.

Branden var anlagd och jag kommer ihåg att vi tyckte att det var så otäckt. En tidigare elev på skolan anlade branden, han hyste agg till skolan, lärare i allmänhet och pappa i synnerhet. Vi visste ju alla vem det var. Han lär ha hoppats och trott att vi bodde kvar i Rektorsbostaden så vi också skulle drabbas. Mycket jobb blev det för pappa efter branden. Vi elever fick ledigt en vecka, under tiden fick man fram tillfälliga lokaler, trots kort varsel. Vi i klass 5 fick lokal i NTO lokalen, klass 4 fick gå i Betelhemmet och klass 6 inhystes i Stigtomtagården.

Ofta tänker jag på den vackra gamla kyrkskolan och minns den fina trädgården bakom skolan. Som tur är finns fortfarande den enorma rododendronbusken som min farfar planterade för många år sedan kvar.

Ja, det var en natt i Stigtomtas historia som inte kommer att glömmas. Jag tror att många ”gamla” Stigtomtabor kan minnas denna händelse med en tår i ögat. / *Birgitta Falkeborn*.

Maj 2014

I ett samarbete med Flygplatsveteranerna ska vi bese platserna där det har funnits två flyplatser i Stigtomta och Larslund. Vi har traktor-rally som tidigare år och en torpvandring i augusti.

Ett stort arbete är på gång med reparation av Stigtomtas äldsta byggnad, tiondeboden, vid gamla prästgården, Skillra. Den passerar vi vid en av cykelturerna.

När vår hembygdsgård, Klockarbol, vid kyrkan fortfarande var fattigstuga användes det lilla huset i backen som tvättstuga. Den fick förra året nytt tak och i år ska vi måla den också.

Därefter är det tänkt att just föremål som hade med tvätt i gamla tider att göra skulle samlas där

Stigtomtabygden

Lite om släktforskning och hembygdsforskning

Här är ett par exempel på vad man kan få fram i släktforskning och hembygdsforskning: Vid vägen till Ängsäter ligger Korshälla och Brottningsedal. Vägen som gick till Nyköping var förut dragen mellan de båda stugorna.



Fotot är lånat av Ann-Christin Johansson som nu bor vid Korshälla sommartid. På fotot syns Gunnar Fredrikssons buss från Ålberga 1923. Gunnar var född vid Bärsta Krongård. Ann-Christins far Elis (bror till Gunnar) föddes 1909 vid Skogtorp och kom till Korshälla omkring 1920 och sedan dess har familjen haft stugan.

Fotot till höger visar Augusta och Axel Florin. Fotot är lånat av Ruth Lybjörk. Axel var född vid Brottningsedal 1849. Hans far var skräddaren Erik Florin och modern Anna Stina Ersdotter Bär. Bär var ett soldatnamn från Bärstagårdarna. Erik gick omkring i gårdarna och sydde upp all sorts kläder från kostymer till underkläder. Axel liksom brodern Adolf och Adolfs barn Martin och Teodor blev också skräddare. / *Eva Sandström*

December 2014

Bygden förändras, marker slås samman till större brukningsenheter och den äldre generationen flyttar till tätorten eller staden. Här berättar Percy och Birgitta Andersson i Varväng om gården under den tid den varit i deras släkt.

Samlade minnen om Varväng från och med år 1854.

Gården har brukats av min släkt de senaste fem generationerna. Den var som alla andra gårdar i trakten arrendegård under godset Tista. 1854 kom Carl Andersson och hans fru Anna Maja Ersdotter som arrendatorer till Varväng. De fick tre barn, men hon gick bort alldeles för ung år 1862. Carl gifte senare om sig med Christina Catharina och de fick ytterligare nio barn. Ålderskillnaden mellan Axel som var äldst, och Carl Oskar som var yngst, var hela 24 år.

Stigtomtabygden

År 1896 fick äldsta sonen Axel Karlsson och hans fru Albertina Andersdotter ta över arrendet vid Varväng. De flyttade då från Klockartorp, som de brukat tidigare. Under Axels tid vid Varväng genomgick gården en stor förändring. Han odlade upp en stor del av slätterängarna till jordbruksmark och grävde väldigt många meter öppna diken. Det skulle vara ett öppet dike runt varje åkerlapp. Varje teg var liten, men det var säkert ganska jobbigt när den skulle plöjas och brukas med häst. Axel och Albertina fick tre barn, Ida född 1881, Einar 1897 och Edit 1899.

År 1900 flyttades gårdens byggnader från höjden ca 200 meter öster om nuvarande gårdsbebyggelse och byggdes ny på nuvarande plats. Man kan fortfarande se var grunderna finns. Det finns också några äppleträd och ett plommonträd kvar från den tiden. De ger alltid rikligt med frukt. En sort är för sur och två andra för söta, men ungdjuren verkar tycka om dem. Där uppe finns det också en spricka i berget, där det alltid finns vatten. Den kallades för hällkaret. Dit släpptes djuren för att dricka, även på vintern. Höjden där huset tidigare låg har efter flytten alltid hetat Tomta. Andra benämningar på platser på gården är en hage längst i öster som kallas oxhagen. Den fick sitt namn på den tiden man körde med oxar. På lördagen vid middagstid när arbetsveckan var slut, gick man till den hagen och släppte oxarna. Där fick dom gå för att äta, vila och ha det skönt till måndag morgon. Oxhagen är väldigt naturskön. I mitten ligger en hassellund omgiven av aspar och betesmark. I april är ett stort område blått av blåsippor och någon vecka senare kommer vitsippor. En del av hagen är klassad som nyckelbiotop. Där får inte avverkas eller bortföras några växtrester. Hagen betas för närvarande av en grannes hästar.

År 1918 slutade Axel och Albertina som arrendatorer och höll auktion på djur och maskiner. Från auktionsprotokollet kan man se att de 12 korna kostade mellan 675 och 860 kr/st, 2 tjurar 800 kr/st, 4 hästar mellan 1 700 och 1 975 kr/st och 1 sugga 525 kr. Axel och Albertina köpte sig ett hus (Solberga) i Stigtomta.

Arrendet togs nu över av äldsta dottern Ida och hennes man Herman Andersson. De kom från ett annat arrende vid Björnkullen i Bärbo. De hade med sig sina maskiner och djur. Därför fick svärföräldrarna lov att hålla auktion på sina grejer. Idas bror Einar och maken Hildur tog över arrendet vid granngården Salinge och hennes syster Edit och maken Robert arrenderade Tallstugan, så de bodde väldigt nära varandra. 1928 fick min farfar Herman möjlighet att friköpa Varväng och då gjorde han det. Tyvärr drabbades min farmor Ida av hjärnblödning, så redan 1933 fick min far, Gunnar Andersson och mor Märta Andersson, ta över Varväng av farfar. Fyra år senare, köpte han gården. 1933 dog farmor 53 år gammal. Jag fick aldrig träffa henne. På 1930-40-talet var en piga och en dräng anställda på Varväng plus att farfar Herman hjälpte till. Alla bodde i huset och var som familjemedlemmar. År 1936 fick vi elektricitet. Mjölkmaskinerna var bra att få. På 1940-talet började åkermarken täckdikas och alla öppna diken fyllas igen. 1947 köptes den första traktorn, en liten John Deere med handkoppling. Nu gällde det att lägga ihop tegar, så att fälten blev så stora som möjligt.

Den första bilen köptes 1950, en Opel Olympia. Före traktorns tid fanns det tre ardennerston på gården, varav två oftast hade föl. På hösten i slutet av oktober hölls en häst- och kreatursauktion vi slakthuset i Nyköping. Där såldes fölen eller ibland uppfödda till ettåringar. Maskinparken fick bytas ut mot större maskiner i och med traktorns intåg. Självbindare hade funnits sedan mitten på 30-talet och nu 1960 byttes den mot en liten bogserad skördetröska. Far och mor, Gunnar och Märta Andersson, fick tre barn. Jag, Percy, är äldst och mina två systrar Siv, gift och bosatt i Göteborg, och Margareta, som tyvärr inte längre finns med oss. 1945 inreddes övervåningen och under en del av huset byggdes en källare.

Stigtomtabygden

1966 arrenderade jag och Birgitta Varväng av min far och mor. 1969 byggde vi ut ladugården till plats med 38 kor. 1972 köpte vi gården. Mjölproduktion har alla år varit huvudsaklig inkomstkälla. Mellan 1968 och 1975 sålde vi också avelstjurkalvar till seminöreningar, bl a till Skara, Nyland, Eskilstuna och Tjustbygden. 1974 byggdes den äldre maskinhallen och 1990 byggdes maskinhallen vid bostadshuset. Den innehåller garage, pannrum med plats för veden plus maskinutrymme. 2003 installerades bergvärme, men den har endast använts sommartid de första åtta åren. Men sen tre år går den året runt.

Vi har tre barn och sex vuxna barnbarn. 2002 sålde vi de sista djuren och arrenderade ut gården till PG Jarlö, Kyrkbyn och Lars Andersson, Björktorp. Dom brukar marken och har betesdjur till betesmarken. Uthusen hyrs ut till förråd, husvagnar, båtar och kärra. / *Varväng 2014-06-22*
Percy Andersson

Våren 2016

Här nedan har vi tagit in en berättelse om bl a postväsendet omtalad av en gammal hembygdsvän, Carl Andersson, under sina sista levnadsår. Det är en mycket liten del av hans många berättelser. Carl var född 1896 vid Stora Vallmyra. Han var en känd stigtomtprofil, i folkmun sa man Kalle i Vallersta. 17 år gammal kom han till Vallersta som dräng och gifte sig senare med gårdens dotter. Han blev redan som ung intresserad av politik, kyrkligt arbete och hembygdsforskning. Han var ordförande i kommunalnämnden i 12 år. Under sin levnad samlade han på sig mycket erfarenhet om socknarna och människorna här. Kantor Bror Pettersson skrev ner hans minnen. Men så hände sig att alla anteckningar försvann vid Kyrkskolans brand 1931. Det var så olyckligt att Carl blev så gott som blind på äldre dagar, hade bara ledsyn. Därför bad Carl någon, vi vet inte vem, åter skriva ned sina minnen. Och lyckligtvis har vi dessa kvar i vårt arkiv. Som pensionär var Carl lite allt i allo på ålderdomshemmet Parkudden, berättar Anna Maria Bengtsson. Han var mycket duktig på att slöjda och att väva plädar. Carl Andersson avled den 7 december 1981 på Nyköpings lasarett. / *Eva Sandström.*

Postväsendet i Stigtomta, berättat av Carl Andersson från Vallersta.

”I handlingar finns omnämnt att Stigtomta socken fick sitt postväsende någorlunda ordnat redan 1665. Hur postförbindelsen med Nyköping var organiserad närmare i detalj har inte kunnat utredas förrän in på 1800-talet. Så mycket är ändå känt att den första poststationen upprättades 1665 i en byggnad kallad Oxelgården. Den låg invid nuvarande Nykyrkavägen/Hallavägen mitt för gamla prästgårdsallén. Den gamla byggnaden revs i början av 1960-talet. Vad känt är, var postförbindelse ordnad med Nyköping två gånger per vecka. År 1880 flyttades poststationen till järnvägsstationen, som hade invigts samma år. Poststationen flyttades 1920 till Uddbö, nuvarande Hallavägen 2, för att efter omkring 10 år, ca 1930 installeras vid Björkhem, Hallavägen 10. År 1977 flyttades poststationen till sin nuvarande plats i Tängstaområdet.

Oxelgården hade före uppdelning av tomter och avstyckning till nuvarande kyrkbyn en areal av omkring 50 tunnland mark. Avstyckade fastigheter, där NTO-lokalen, vid Skolvägen, folkskolan ligger med fastighetsbeteckning Oxelgården, vittnar om arealens storlek. Många tunnland åker hade tillagts gårdsfastigheten Kyrkbö, nuvarande Kyrkbyn. Då den gamla Oxelgården revs protesterade Carl Andersson under motiveringen att det gamla huset med anor från Stigtomtas

Stigtomtabygden

första postförbindelser med yttervärlden var ett fint kulturminne. Hans röst blev tyvärr inte tillräckligt hörd utan stugan skattades åt förgängelsen.

Carl Andersson skriver också några ord om Prästgården

Den nuvarande kyrkoherdebostaden uppfördes ca 1880 och har sedan dess utgjort församlingsprästens bostad. Det är sannolikt att prästen tidigare bott vid Prästbol, som var prästgårdsarrende. I början av 1960-talet då snickaren Oskar Johansson var byggnadsnämndens ordförande, föreslog Johansson, att en ny uppfart från Hallavägen till prästgården skulle anläggas, då den gamla vägen förbi Strandbergsstugan gick mycket nära kyrkoherdens bostad och inte ansågs lämplig för trafik. I slutningen nedanför kyrkoherdens bostad och invid den s k Prästgårdsallén fanns en källa med mycket klart och fint vatten. Källan kallades för Trefaldighetskällan och fick inte disponeras av annan än prästen. Något längre väster därom fanns ytterligare en källa med så kraftig tillrinning att år 1914, så kunde källan förse 100-tals personer, t o m gårdar med vatten utan att tryta. Det kan tilläggas att slaktare Åström, Hallavägen 14, ända fram till 1941 tog sitt bruksvatten i denna källa.”

Tiondeboden vid Prästgården, en långkörare!

En kommitté, med syfte att reparera tiondeboden, bildades för många år sedan av Astrid Jansson och Yngve Larsson som initiativtagare. Först förra året kom arbetet igång. En tapper skara under ledning av Jan Andersson reparerade 2014 tiondeboden. (I den samlades skatten in förr i tiden, d v s skatt i form av natura, säd mm). Ett fantastiskt arbete har lagts ned, 250-300 frivilliga timmar. Köpt tjänst och materialkostnaden blev ca 49 000 och vi fick bidrag från Riksantikvarieämbetet med 87 % därav. Allt arbete har skett under överinseende av Sörmlands Muséum. I efterhand har Stigtomta-Vrena församling stöttat oss med 6 000 kr. Den 11 februari hade vi en träff med mat och kaffe till de som arbetat och deras respektive. Vi såg också på lite bilder från arbetets gång. Invigning skedde den 14 juni 2016.



En nöjd byggmästare Jan Andersson och en praktfull Tiondebod.

I februari 2015 var också förstaklassarna från Stigtomta skola på besök och de efterfrågade bilder från skolan. Många av oss har gått i den gamla skolan, som brann ner 1969. Minns du det här? Snart ska en ny skola växa upp.

Stigtomtabygden



Stigtomta Frivilliga Brandkår övar, 1950-tal

December 2016

Vilket hembygdsår vi haft!

Sommaren har varit varm och lång. Vi väntade på regnet då allt verkade torra bort. Det kom också så småningom i oktober. Våra aktiviteter har varit välbesökta och det är väldigt roligt för oss som "håller i trådarna".

Nyköpings kanal

Ångslupen Munter gör populära turer i de vackra farvattnen Hallbosjön, Skraddartorpsån, Mäskaren och Yngaren. Som besättningsman är det roligt att visa sjösystemet och påminna om vilken betydelse det en gång har haft för transporter och kommunikation i vår bygd.

Det är också roligt att berätta om storslagna planer som en gång fanns att knyta samman ännu flera sjöar till ett sammanhängande kanalsystem från Båven och Yngaren via Nyköpingsån ut till Östersjön. Svårigheten var förstas att skapa farbara förbindelser mellan sjöarna och göra Nyköpingsån segelbar ända ut till havet. Höjdskillnader och grunda passager i sjöar och åar krävde väldiga resurser. Ekonomiska intressen hos godsägare, skogsföretag m.fl. drev på flera utredningar och många ansträngningar att förverkliga idéerna har gjorts under historiens gång. Redan hertig Carl uppmuntrade arbetet med att förbättra framkomligheten i Nyköpingsån, men han fick inte uppleva när den första slussen vid Harg invigdes 1626. Därefter hände inte mycket, men under hela 1800-talet diskuterades allt djärvare planer, som man aldrig fick tillräckligt stöd för att finansiera.

Trots den framväxande bilismen gjordes dock efter första världskriget en sista kraftsamling under projektnamnet Nyköpings kanal, som vi idag kan läsa om i detalj. Det var ett storslaget byggprojekt som skulle förändra livet radikalt för boende i vår bygd. Detta kan vara roligt att känna till när vi idag färdas på småvägar eller våra fina kanotleder. Låt oss göra en fantasiresa, som bygger på fakta i den utredningen. Den lades dock till handlingarna sedan man insett att resurser inte fanns att förverkliga det hela.

Följ med på en fantasiresa på Nyköpings kanal!

Vi tänker oss en båtresa från Stjärnhov vid sjön Naten (22 m ö h) till Nyköping och Östersjön. Från sjön Naten färdas vi genom Natån, som rätats ut och muddrats, och kommer snart ut i Båven. Här ser vi mängder av timmer, som flottas till sågverken längs med kanalsystemet. På den fortsatta resan söderut passerar vi sedan Sibro genom resans första sluss med fallhöjd på 1,3 m. Därefter är vi ute på Lidsjön, och fortsätter via Husbyån mot Långhalsen. Husbyån är

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomtabygden

ganska trång och kapten berättar att man planerar att gräva en kanal mellan Lidsjön och Långhalsen där landtungan är som smalast vid Råby.

Men nu går färden via Husbyån mot Torpfjärden i Långhalsen. Vid Vad, där Husbyån rinner ut i Långhalsen, kommenderar kapten stopp i maskin, för här passerar vi resans andra sluss med fallhöjd på 1,6 m.

Nu är vi ute på Långhalsen och resan går genom ett par muddrade leder. Vi ser att några broar har fått byggas om och höjas. Vid Vrena hör vi ångvisslan och vi slår följe med ångslupen Munter som ångat över Yngaren ända från Vik, Björkvik och Åkerö och sedan via sjön Mäskaren och Skräddartorpsån tagit sig ned till Hallbosjön. Att därefter glida ut i Långhalsen genom Vrenaån är enkelt sedan ån efter muddring blivit farbar, och vattennivån mellan Hallbosjön och Långhalsen jämnats ut.

Väl ute på Långhalsen far vi under Täckhammars bro genom Nyköpingsån ned mot Kristineholm där nästa sluss sänker oss ytterligare 1,9 m. Snart passerar vi Harg genom en sluss med fallhöjd på 6,1 m. Det är den högsta slussen på resan. Vi närmar oss Nyköping där nästa sluss vid Forsen sänker oss ytterligare 5,2 m. Här inne i Nyköping, där ån slingrar sig kring berghällar och bruksmiljöer, är den planerade kanalen utträtad. Vi finner sista slussen där vi idag är vana att passera över ån på Behmbrogatan. Denna sista sluss sänker oss slutligen 5,7 meter till havets nivå, och vi fortsätter förbi Nyköpings Hus genom hamnen ut i havet. Den totala nivåskillnaden från Naten är cirka 22 meter. Vi har i fantasin färdats cirka sju mil på vattnet och passerat sex stycken slussar. De är samtliga 32 meter långa och 6 meter breda och med ett djup på över 2 meter. Vår farkost har alltså kunnat vara ansevärt stor med möjlighet att frakta stora mängder gods.

Var finns fakta om Nyköpings kanal?

Den som är road av Nyköpings kanal hittar underhållande läsning i Kungliga kanalkommissionens yttrande över av landshövdingen L Reuterskiölds och kanslirådet Hugo Tigerskiölds begäran om medel för att bygga kanalen. Utredning rörande den s.k. Nyköpings kanal, avgiven den 30 juni 1922, Till KONUNGEN.

Dokumentet innehåller detaljerade beskrivningar om hur muddring av åar, anläggning av slussar och ombyggnad av väg- och järnvägsbroar måste göras. Dessutom finns redogörelser om hur nivåerna i de olika vattnen skulle balanseras och mått på slussar och kajer. Omfattande beräkningar av kostnader och möjliga intäkter baserat på planerad lasttrafik hör också till den intressanta läsningen. Slutligen presenteras några kartor och ritningar som illustrerar delar av bygget.

Mera läsning

Om Nyköpings kanal, Statens Offentliga Utredningar 1922:24 via Kungliga Biblioteket. Direktlänk till dokumentet finns på hembygdsföreningens facebook- och hemsida. / *Ville Koch* 2016-11-05

Våren 2017

Vargatider

I mars 2017 observerades varg vid Nystugan i Stigtomta och sedan också vid Bagghult, där jag växte upp. Jag får många minnesbilder på den stora granskogen och den vackra hagen, som jag hade att cykla hem igenom från Stigtomta skola. I kvällsmörkret efter bio i Stigtomta kunde det

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomtabygden

vara kusligt men aldrig såg jag någon varg. Nu är vargen fredad och vi får lära oss att leva med den. /Eva Sandström

Gertie Andersson skrev i vårt decemberblad år 2000 så här:

”Vid en sockenstämma år 1832 beslöts att vargskall skulle ske inom Stigtomta och Tuna socknar, emedan en del vargar där uppträtt. Att vargar funnits här under denna tid exemplifierades genom att kronojägaren Erik Karlsson i Hedstugan till sockenstämman 1834 inlämnade ett par vargöron till att brännas samt till sonen Emil Nilsson i Solö vid sockenstämman år 1839 begärde stämmans intyg på att han skjutit en varg, för att utfå Jönåkers häradsrätts fastställda premie å 10 riksdaler banko.”

Det finns fortfarande rester av varggropar i våra skogar.

Folkskolan firar i år 175 år.

Varje socken skulle ha en skola enligt 1842 års folkskolestadga. Men det bedrevs skola före det. Oftast var det klockaren som lärde ut det elementära. Det var också vanligt att klockaren eller en lärare reste runt i socknarna och höll skola. Det var också husbonden och fadern i familjen, som var skyldig att lära barnen läsa. Lilla katekesen skulle läras in och sedan var det husförhör och kontroll av läskunnigheten m m. Redan 1790 hölls det skola vid Nykyrka klockargård av klockaren Elias Hagelström och hans hustru Hedvig Wennerberg. (Se artikel nedan.)

Också vid Jenningska skolan i Täckhammar fanns skolundervisning redan 1829. Valinge hade privat skola från 1809 till 1893. Nääs-Tistad hade privat skola vid Oxhagen från 1830.

Skola vid Klockarbol i Nykyrka socken under äldre tid

”Skolan i Nykyrka socken kan anföras i avskrift av en skrivelse till sockenstämman från direktör Johan Nyman på Drögsta, då sockenstämman den 21 mars 1813 fattade beslut om kyrkans ödeläggande. Klockaren Elias Hagelström bibehåller för sin livstid vid dess lön i Nykyrka och de sysslan åtföljande förmåner. Men som dess hustru mer än 20 år med de lyckligaste gåvor, ett ovanligt nit, och moderlig ömhet, undervisat och uppfostrat en större mängd av hela orten, så ståndspersoner som allmogens barn, varigenom hon framför många andra gjort sig högst förtjänt av en offentlig belöning från Kongl. Pateriotiska Sällskapet. Vill dock Nykyrka av enskild erkänsla insätta henne efter makens dödliga frånfälle för sin livstid, och hon kan fortsätta sitt yrke i alla de förmåner som hennes man innehaft. En natur-lig följd härav blir att Nykyrka under denna tidsrymd med inga avgifter besväras till Stigtomta klockare. Som synes härav hade socknen skolunder-visning redan under 1790-talet, hur länge klockare Hagelströms änka kunde fortsätta sin gagnande verksamhet, vilken hon bedrev i den gamla Klockaregården från 1600-talet, som ännu står kvar invid kyrkan, är ej känt troligen ej till år 1842 då folkskolan blev obligatorisk i Sverige.

För att få barnen till skolan från den östra sockendelen fick detta ske med båt över Kisängsfjärden från Siggenäs till Ökenlandet vid Hormesta. I och med den obligatoriska skolplikten uppfördes en skolbyggnad på klockartäpporna. Denna (Hormesta skola) har vid två tillfällen blivit nerbränd men återupp-byggt. Denna lades ner i slutet av 1920-talet då en ny skola uppfördes vid Mjälånäs. Den östra delen fick genom markdonation av Anders Petter Öberg på Århammar på vilken en skola skall uppföras ”där utexaminerad lärare skall verka i evärdeliga tider”, detta var år 1883. Århammars skola lades ned 1947, Mjälånäs lades ner några år senare.” / Erik Andersson 1986/ avskrift ur Nykyrkapärmen.

Stigtomtabygden



Klockargården vid Nykyrka 1923
I bakgrunden kyrkoruinen.



1980-tal, väl underhållen av församlingen.
Årtalet 1530 är inristat på en bjälke

December 2017

Halla Skola på 1940-talet, av Margareta Olsson, född Lundgren.

I augusti 1942 började min skolgång i "Småskolan" i Halla skola. Min mamma och jag cyklade från Stugan, där vi bodde, till uppropet. Det var onekligen en STOR och spännande dag.

FRÖKEN Elsa Ekstam tog emot och hade upprop. Man fick stå upp och tala om sitt namn och när man var född. Vi var fyra flickor och en pojke som skulle börja i första klass det läsåret: Ingrid Julin, Anita Ljungwald, Ulla Svensson, Sigvard Karlsson och jag. I samma skolsal fanns redan andra klass med två flickor och fyra pojkar. I andra klass gick min lekkamrat Margareta (Lalla) Ljungwald, som var den enda jag kände förut.

Min fröken var fantastisk. Hon spelade morgonpsalm varje dag på en liten svart orgel med vita tangenter. Några tangenter var uppstöttade med tänd-stickor. Alla barn stod runtomkring och sjöng. En av de första dagarna hängde fröken upp en plansch med det heliga landet och började berätta om Kanaans land. En ny värld öppnade sig. Jag hade aldrig hört talas om Kanaans land, trots att jag ofta följde med min pappa, som var kyrkvärd, till kyrkan. Att läsa och räkna var lätt och roligt.

På rasterna lekte vi på lekplanen, som var på andra sidan vägen från skolhuset räknat. Bussen gick alldeles förbi skolan och även annan trafik förstås, men jag vet aldrig att det hände några incidenter. Vi gick ofta på utflykt till Näsberget, som stupade brant ner mot Yngaren. På vägen dit berättade fröken om olika växter. Ekorrhör och skogsstjärna var nya blommor för mej. Väl framme satte sig fröken på en sten och vi fick leka smyglekar och "jägare", då man kastade kottar på varandra. Alla hade roligt och ingen ramlade nerför det branta berget, där Yngaren är som djupast, 19 meter. Vid vägen mot Näsberget låg dasset, som kallades "dit ner". Man fick be om lov att gå dit under lektionerna förstås. Det fanns ett dass för flickor och ett för pojkar, båda var "flersitsiga".

I skolhuset fanns också "Storskolan". Där gick 3-6 klass med Magister Christian Falkeborn som lärare. Varje klass satt i en rad, ca 15 elever till-sammans. På gårdarna i socknen fanns anställda, som flyttade ofta. Jag gick 3-4 klass, innan jag började i Läroverket i Nyköping. Det var lika roligt i Stor-skolan som i Småskolan. Två eftermiddagar i veckan hade vi syslöjd med Elsa Ekstam. Medan vi stickade, virkade eller sydde läste Fröken ur Barn-bibliotekets saga. Pojkarna hade träslöjd. Men Magistern var före sin tid och började med träslöjd (frivilligt) för oss flickor. Vi började med en stoppsvamp, för att vi skulle kunna stoppa hans strumpor, sa han på skoj. Några hann också med ett nålfat.

Stigtomtabygden

Magistern ritade alltid fina bilder på tavlan, som vi fick rita av.

I november fick alla barn skriva brev med önskelista till Jultomten. Jultomten var Halla Hembygdsförening med Direktör Henry Nyberg, Kälkesta, i spetsen. Han ville att alla barn i Halla skola skulle ha både skidor och skridskor. Om man hade ärende till Direktör Nyberg i "Slottet" före jul fick man se rader av skidor och skridskor stående i hallen. Jag tror att de var köpta i Stockholm. Direktör Nyberg delade också ut ransoneringskort, som jag gärna gick och hämtade, för då fick man ta hur mycket man ville ur stora karamellburkar, även till sina syskon, som väntade i skogsbrynet.

Så närmade sig skolans julfest. Vi övade Luciatåg och Pjäser. Jag minns särskilt "Kerstis juldröm", då plinten var förvandlad till Kerstis säng. Fröken sydde dräkter av kräppapper till papperskarameller mm. Ingrid hade huvudrollen. Pjäsen blev så bra, att vi spelade den flera gånger. En gång var Ingrid sjuk. Då hoppade Märta Rundlöf in, en förälder med skådespelartalang. Vi hade också Luciatåg på julfesten.

Efter programmet blev det ringlekar. Magistern var lekledare. Alla åldrar var med. Vi lärde oss alla vanliga jullekar: Vi äro musikanter, Skära havre, Känner du Lotta, Sju vackra flickor, Domaredansen, Lasse går i ringen och många flera. Kvällen avslutades alltid med en vals till orgelmusik. Sen var det "Lekafton" i Halla skola några gånger under vintern.

Vi åkte skridskor på Yngarens is så snart isen var tillräckligt tjock. Fröken hade fina skridskor med höga kängor. Hon åkte så fint. Vi använde våra julklappar att åka på. Ibland åkte vi skidor vid kyrkan eller Björkbacken. Varje vinter ordnade Magistern en skidtävling i spår runt Glasberget. Sörmlandsungdomens beredskapsodlare hett en tävling, som pågick några år. En representant från Hushållningssällskapet kom och synade av. Vi fick lära oss att gräva, så, rensa och skörda. Landshövdingeparet Hammarsköld kom och inspekterade på hösten. De förärades då en stor korg med alster från vår odling.

På hösten fick hela skolan plocka potatis vid Halla Prästgård. Det var jobbigt, men när man är många kan man ha roligt även i ett potatisland.

En vår fick hela skolan plantera en björkskog vid Ekeby. Ett oförglömligt minne för mej. En tax fick tag i min basker och bet ett stort hål i den.

Att vara elev i Halla skola på 1940-talet med fantastiska lärare var en idyll. Jag har ofta tänkt tillbaka på den tiden, när jag sen utbildade mej till småskollärarinna. / Uppsala i maj 2017/Margareta Olsson (f. Lundgren)

Våren 2018

Gösta Lundborg, pojken från Bärbo, som satte snurr på stockholmarna

Stockholms trafikplanerare kämpar idag år 2018 med att skapa en ny trafikplats vid Slussen, som ska ersätta den fyrklöver som Bärbosonen Gösta Lundborg skapade för 90 år sedan.

Hembygdsföreningen fick för en tid sedan ett brev från Agneta Wennberg. Det var ett brev om hennes farfar Gösta Lundborg, som växte upp i Bärbo med fyra äldre syskon. Pappan var Johan Peter Lundborg, folkskollärare, orgelnist och klockare vid kyrkskolan i Bärbo. Det gick bra för Gösta i livet. Det går att utläsa av foton, urklipp och dokument som fanns i kuvertet från Agneta. Han var en ovanligt duktig gosse, men det fick aldrig pappan uppleva. Han dog redan då Gösta bara var fem år. Men mamman Rosina fick uppleva Göstas framgångar och hur hans mästerverk Slussen i Stockholm invigdes 1935. Hon hade all anledning att vara stolt.

Gösta Lundborg, som föddes i Bärbo 25 sept 1883 var en driftig och skötsam gosse. Flera bevarade arbetsintyg från diverse praktikjobb i hembygden är entydiga. Han var uppskattad av

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomtabygden

arbetsgivarna och då han sökte sig vidare fick han goda vitsord. Det finns handskrivna arbetsintyg från Skepsta Smidesverkstad i Björnlunda 1900, Munktells Mekaniska Verkstad, Eskilstuna 1900, Karlsson & Lundkvist Vagnfabrik, Flen 1901, Murare Lindmark, Sundbyberg 1902, Larslunds station 1902 och Herserud Villasamhälle, Lidingö 1909.

Gösta var strävsam och ambitiös och karriären satte fart sedan han avlagt tekniska examina och genomfört praktikår hos ingenjörfirman Gleim & Eyde. Hans inriktning mot järnvägs- och trafiktekniska problem utvecklades vidare under anställning hos civilingenjör Erik Winell i Stockholm.

1919 engagerades Gösta i Stockholms stads trafikkommitté och senare Trafikkommissionen. Där blev han en av vårt lands främsta trafikexperter på det bantekniska området. Han var en av Stockholms stads mest verksamma krafter för att lösa huvudstadens trafikproblem, och under 1930- och 40-talen blev han t.o.m. kommunledningens främste trafiktekniske medarbetare och idégivare till det mesta bakom huvudstadens förnyelse. Det var här han lanserade den s.k. fyrklöveridén vid slussen, och därmed skapades slussen-karusellen, som sedan blivit modell för liknande trafikapparater i större städer runt om i världen. Borgarrådet och kollegan Yngve Larsson skrev om Lundborgs bidrag till Slussen att: ”mästaren till verket, det var utan tvivel Gösta Lundborg. Han förenade den skickliga problemlösarens fantasi med trafikexpertens sakkunskap, exakt till centimetern.”



Göstas livsgärning var dock framför allt knuten till tunnelbanan. Efter slussen-projektet återvände han 1939 till spårtrafikavdelningen, där projekteringen av tunnelbanan fortsatte. Det ledde till principbeslutet i stadsfullmäktige 1941 om den genomgripande syd-nord-västliga tunnelbanan, från Skanstull till Bromma över Sveavägen och S:t Eriksplan.

Bärbosonen Gösta hade gått den långa vägen och nått en aktad ställning bland de allra främsta på sitt område. Stockholms stad markerade sin uppskattning genom att ge honom den sällsynta titeln överingenjör. Gösta kom i hög grad att uppfatta sitt speciella kunskapsområde som en del av den totala stadsbyggnadskonsten. Han dog den 5 september 1959. / *Ville Koch i februari 2018*

Stigtomtabygden



*Rosina Lundborg 1857-1936
pilen*



Konfirmander 1898 i Bärbo, Gösta vid

Hösten 2018

Vår förening firar i november 40 år.

Vi omfattar Stigtomta, Bärbo, Nykyrka och Halla gamla socknar, vilka fanns fram till 1 januari 2016, då Sverige delades in i distrikt.

Vid Wallersta, en gammal gård som omnämns i jordeböcker 1551, bodde Carl Andersson. Han var förutom lantbrukare också verksam inom kyrkan och kommunen. Carl hade under många år önskat att få till stånd en hembygds-förening och skänkte en grundplåt på 1 000 kr för verksamheten. Kantorn och folkskolläraren Bror Pettersson bodde i den stora skolbyggnaden som fanns vid kyrkan. Med stort historieintresse dokumenterade han egna och andras berättelser, även Carl Anderssons. 1931 brann hela skolan ner och samtidigt förstördes all dokumentation. När Carl senare på 1970-talet hade mist mycket av sin syn och bodde vid Parkudden, kom Sigvard Ejermo och intervjuade honom samt skrev ner några av alla hans berättelser. Stigtomtaortens hembygdsförening bildades 29 november 1978 och vid höstmötet 1979 blev Carl Andersson hedersledamot.

Initiativtagare till bildandet av hembygdsföreningen var Sigvard Ejermo. Han blev föreningens första ordförande. Övriga ledamöter i styrelsen var Berndt Andersson, Christian Falkeborn, Eric Andersson och Anna-Stina Myrulf, se bilden. 19 personer blev medlemmar direkt. Nu är vi 220 st.

Stigtomtabygden



Vi har ingen bild på den ursprungliga styrelsen från 1978. Denna bild är från 1988, där även Lilly Strähle och Harald Andersson är med.

Riktlinjer drogs upp för verksamheten, med huvudinriktning på att dokumentera fornminnen, torp, gårdar och människors berättelser för framtiden.

Genom åren har många olika verksamheter förekommit. En dansgrupp bildades 1984 på initiativ av Lilly Strähle, Tage Fredriksson, Evert och Hildegard Öberg med flera. Flera musiker underhöll också, bl a vid det årliga nationaldagsfirandet och på våra möten.

En duktig torpgrundskommitté bildades och har under åren märkt upp 140-talet grunder och historiska platser. Flera resor arrangerades också. Vi har under åren besökt grannföreningar, olika företag och museer med flera platser. Vi skickar ett stort tack till alla medlemmar som byggt upp vår förening.



Stigtomtabygden

Fanan mottas 1997 vid Nyköpingshus
av Siv Johansson och Denny Winkler

En båtresa i S: a Anna skärgård

Sedan 1981 hyr föreningen Klockarbol av Nyköpings kommun. Som avslutning av höstbladet kommer här en liten berättelse från en av våra medlemmar. Hon berättar lite om sin bakgrund och sitt intresse för föreningen.

Viveca Perers berättar om Källstugan

Vi har nu Källstugan i Bärbo som vårt sommarhus. Min mormor och morfar kom till denna lilla gård 14 mars 1919. 7 dagar senare föddes min mamma Ingrid som parets 7:e barn. Hon har alltså vuxit upp där. Tyvärr tog min morfar sitt liv två år senare så min mormor blev änka och ensam med 7 barn. Hon hade då precis fött det yngsta barnet en pojke. Ett av barnen dog i difteri innan de kom till Källstugan.

Mormor drog sig fram med att bli plocka bär, sälja smör och sticka. Hon fick ha kvar det lilla jordbruket till slutet av 20-talet. Med hjälp av barnen klarade hon det. På 30-talet fick hon ett Amerika-arv som hjälpte henne en hel del. Då hade hon också bara de två yngsta att försörja, varav min mamma var den ena. Mormor levde sen i Källstugan som var helt omodern. Man hämtade vatten i en källa och värmdes stugan med ved. Ved fick hon av greven på Nääs. Mormor Edla dog 1970, 85 år gammal.

Då började min mamma och pappa hyra stugan som fritidsboende. 1980 fick vi köpa huset och nu är det jag och min man som äger den. Jag har tillbringat alla mina somrar i Källstugan, så för mig är det helt fantastiskt att släkten funnits där i nästan hundra år. Det ska firas 2019! / Viveca Perers 2017-02-11

Våren 2019

100 år sedan stigtomtasonen Ulf Peder Olrog föddes.

Ulf Peder Thorwaldsson Olrog född 1919-02-27 enligt födelseboken i Engelbrekt i Stockholm, döpt i Stigtomta av prosten Wetterholm. Det är noterat att föräldrarna är skrivna i Stigtomta vid Helgesta. Fadern Thorwald var ryttmästare och arrenderade gården. Ulf Peder gick sina första år i Bärsta skola. Enligt en källa hade Olrogbarnen informator tillsammans med Reuterwalls barn från Tiggesta. Det kan ha varit Ulf Peders äldre syskon, då de är mer jämnåriga med Tiggestabarnen. Familjen flyttar 1930 till Nyköping, där fadern Thorwald blir syssloman vid lasarettet.

Ulf Peder lärde sig tidigt att spela och under sin tid på läroverket bildade han och några kamrater en orkester. De spelade dansmusik runt om i socknarna och var mycket populära. I Uppsala läste sen Ulf Peder nordiska språk men fortsatte med musiken och bildade Södermanlands-Nerikes orkester. Vissamlingen Rosenbloms visor var parodiska och spexartade och Rosenblom var hans alter ego.

1946 gifte han sig med Inga Schmidt och de fick barnen Britt och Bengt. De bodde i Stockholm. Ulf Peder var med och grundade Svenskt visarkiv 1951. Han arbetade på Sveriges Radio på 1960-talet. Minns du barnprogrammet Snurran? Han hade givande samarbete med Alf Proysen och när julkalendern hade Teskedsgumman i TV 1967, så var det Ulf Peder som skrev musiken. 1971 blev han programchef på Sveriges Radio, men trivdes inte med det och mådde så småningom allt sämre. Han valde att själv avsluta sitt liv den 14 februari 1972 vid Dalarö. Ulf Peder fick Evert Taube-stipendiet 1965; blev hedersledamot vid Södermanlands-Nerikes nation 1966 och fick 1970 Landstinget Sörmlands kulturstipendium. Det finns ett 10-tal

Stigtomtabygden

vissamlingar, många skivor, också en CD med sång, utgiven postumt 2001. Han gjorde också en del filmmusik.

Ett Olrogstipendium instiftades 1997 i Nyköping för att utdelas till minne av hans födelsedag. I år var det Clas Eriksson som fick det.

Cykeltur 1936 av Axel Thure och Gunnar Florin.

[Hela berättelsen finns på vår hemsida.](#)

Cykelturen börjar i Eskilstuna och här följer deras anteckningar från vår trakt:

”-26/6 Från Perltorp åkte vi kl 10 direkt till Stigtomta prästgård Skillra där det var pastorexpedition den dagen. Vi blevo vänligt mottagna av Dr Höök, som är v.pastor. Han lovade att hjälpa oss efter exp-tidens slut kl 12, vi blevo uppmanade att gå till kyrkvaktare Boström efter kyrknyckeln och invänta prästen kl 12 vid kyrkan. Sedan vi skaffat nyckeln hunno vi därförinnan bese såväl kyrkan som kyrkogården. Efter kl 12 kom prästen med bil och vi hade endast att lasta in en hel hög med kyrkoböcker i hans bil och så skjutsade han oss upp till Skillra, där vi i 4 timmar fingo sitta på exp och slå i böckerna och fingo många värdefulla uppgifter. Han skjutsade oss därefter åter till kyrkan där vi ställde in böckerna på sin plats, varefter vi tackade och skildes från prästen.

Vi cyklade neråt samhället och hälsade på hos slaktare Åströms där vi blevo synnerligen vänligt mottagna. Vidare därifrån förbi Rosenlund, som vi fotograferade (torpet är rivet och hembygdsföreningen har satt skylt vid vägen till Haresta.) och kommo till Korshällen och Hanstorp.



Stora Rosenlund, 1936.

Korshällen fotograferades och vi pratade en stund med en gubbe i Brott-ningedals stugan. Därifrån genom skogen till Lund där Brottningetorp låg, av detta vårt förra fäderneställe syntes intet spår, men nuvarande innehavaren av Lund påstod sig ha grävt ner stora stenar, som han trodde härrört från grunden av stugan, han utpekade platsen där han ansåg den legat och detta

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomtabygden

stämde överens med vad jag själv tror mig veta. Vi togo en vy över platsen, Snärs-bergsgatan och Ängsätter synes i bakgrunden därpå. Fortsatte färden nedåt Snärsbergsgatan, gick in i stugan närmast Snärsbergskrogen, där en gammal f d soldat vid namn Ålund bor, i hopp om att av honom få några värdefulla upplysningar. Han visste dock intet om våra förfäder, men hade väl reda på stugorna, varför vi enligt hans anvisning fotograferade Lilla Snärsbergsstugan, som skulle ha varit farmors hem, d v s Grenadierstorpet där Bär bodde.

På vår vidare färd över ”mälma” till Jordbro passerade vi Erikslund, står nu öde och är mycket förfallet, vi fotograferade även detta minnesrika ställe. Strax därpå avtagsväg åt höger där Simonstorp ligger, vi hunno dock ej fara dit, ty det började lida mot kvällen och vi hade långt att cykla förbi Jordbro.”



Lilla Snärsbergsstugan 1936 (finns kvar)



Erikslund 1936 (nu rivet)

Berättelsen är inlämnad av Marie-Louise Florin, Varberg och berör gamla Björkviksvägen, där Ostlänken ska dras fram.

Hösten 2019

Berättelser ur Rune Nyströms bok om sitt liv.

Utvalda delar:

Rune från Larslund var aktiv i arbetslivet, såväl som i vårt föreningsarbete så länge han orkade. Bland det sista han gjorde var att i bokform berätta. Boken beskriver 1900-talets framväxt både i jordbruk och i entreprenadbranschen, en mycket stor utveckling och förändring skedde. I boken berättar Rune om framväxten av Flygflottiljen F11 och andra projekt han varit med om, i Linköping, Norrköping och i Norrland. Firman Rune Nyström AB drivs fortfarande inom familjen. Rune var född 1927 och gick bort 2016.

Runes föräldrar ägde från 1923 den lilla stugan Skogstorp i Nikolai, på gränsen till Stigtomta vid skogen i Larslund. Huset finns fortfarande kvar. Rune hade två äldre bröder. Här är ett utdrag ur boken med Runes egen text.

Tjugo- och trettioatalen var arbetslöshetens årtal. Värst var det 1930-33 då Ak-jobb bjöds.

Skogsarbete var ju eftersökta jobb, helst då timmerhuggning.

T ex Nordiska Kompaniet köpte rotposter runt Nyköping. Pappa bilade flera vintrar slippers åt

Tistadgodset som de levererade till TGOJ-banan och även SJ. Sen var det korta sporadiska

arbetstillfällen. Emellanåt fyllde far i med att laga skor åt grannar och folk i allmänhet. Andra

arbeten kunde vara snö-skottning vid Larslunds järnvägsstation eller vikariat i Larslunds mejeri

Stigtomtabygden

där gårdarna i trakten lämnade sin mjölk. Arbetet vid mejeriet var särskilt roligt för oss, därför att när far jobbade där hände det att han tog hem ett halvkilos paket med smör. Då blev det goda smörgåsar, annars fick margarinet, som var mycket billigare, ersätta smöret på brödet. Margarinet var ej så gott, men fick i vanliga fall duga då ekonomin enbart tillät de billigaste varorna.

Rune beskriver sedan hemmet och moderns arbete. Nu en text om skolåren.

1934 var det dags för mig att börja skolan. Vi fick gå i Fjällskärs skola trots att Skogstorp låg i Nikolai s:n och vår skola skulle då ha varit Bagartorp, Fjällskär var närmare för oss, mina bröder hade också gått där före mig. I småskolan gick man i två klasser, lärarinnan var Vilma Bom. Hon gifte sig och hette då Nygren, hennes gamla namn Bom, följde henne dock länge. Hon var norrländska, från Boden tror jag, omtyckt av alla. Tredje året blev det dags att börja i storskolan, som hade fyra klasser. Sedan fanns något som kallades fortsättningsskolan, några veckors obligatorisk kurs. Därefter var hela skoltiden klar och vi fick gå ut i arabetslivet, tretton år gamla.

Lärarinnan i storskolan hette Ellen Gustavsson, dotter i gården Drögsta mellan Stigtomta och Vrena. Också hon var en omtyckt lärare som verkade i Fjällskärs skola i många år.

Rune beskriver en särskild händelse den 1 september 1939, nu för 80 år sedan.

Ellen Gustavsson höll den vanliga morgonbönen, sen kom hon ner från katedern till oss mellan bänkraderna och meddelade att andra världskriget brutit ut. Tyskarna hade på morgonen gått över gränsen in i Polen. Det var redan då klart på något vis att det rörde sig om en stor ofred och man jämförde med åren 1914-1918, alltså världskrig.

Ja, andra världskriget var ett faktum och skulle pågå till april 1945. Vår Fröken, så kallade vi henne, hade radio, vilket inte fanns i många hem. Hon hade hört en extra nyhetsutsändning på morgonen där det meddelades att Tyskland öppnat krig. Radion gav i vanliga fall bara två nyhetsutsändningar på den tiden, en kl 12.00 och en kl 19.00 var dag. Meddelandet innehöll också besked att allmän mobilisering i Sverige skulle komma att ske. Min far var då 43 år och därmed tillhörde han landstormen och fick bereda sig på inkallelseorder. Mycket riktigt kom en man per cykel klockan halv tre på natten till andra september med order. Pappa packade något och gav sig iväg före klockan sex på morgonen. Samling för dem var vid läroverket i Nyköping för att efter utrustning där bli förlagda i Oxelösund för bevakning av hamnen.

Det här är bara en bråkdel av de spännande berättelser som boken innehåller. Vi är många som minns den stora omställning som sen skedde under 1900-talet. Rune beskriver med inlevelse den tiden. Nu är vi inne i tekniktiden, vart den nu bär iväg med oss! /Eva Sandström.

Våren 2020

Hej Hembygdsvänner!

Här kommer en lite berättelse från pappa Christian Falkeborns många sparade texter. Detta skrev han 1988. Hälsar mellandottern Birgitta.

Stigtomtabygden

Mina 40 jular i Halla kyrka

Till julens många seder och bruk hör att stiga upp tidigt på juldagens morgon och gå i julottan. Själv var jag bara något år gammal när jag upplevde min första julotta. Min far var ju kantor (Bror Pettersson) och sedan dess har jag inte missat en enda.

Mitt yrke blev ju också skolkantor och som sådan har jag suttit på orgelpallen i Halla kyrka, inte mindre än 40 år., dessförinnan hade jag spelat på julottan i andra kyrkor i sex år.

Bara att komma utifrån vintermörkret och kylan, in i Halla kyrka på morgonen. Julottan började som regel kl. 05.00 eller 05.30 och då få komma in i den gamla 1100-talskyrkan, då hundratals levande ljus strålade och värmdes, skapade högtid, andakt och julstämning. Innan julottan började hade kyrkokören under en halv timme, samlats i Halla skola för uppsjungning.

Jag kom till Halla som lärare och kantor 1941 och samma år bildades kören och dess första framträdande skedde på julottan 1941. Kören kom sedan att medverka vid kyrkliga högtider under hela min tid i Halla, alltså fram till 1981 och flera sångare var med under alla åren.

Fantastiskt i stiftets minsta församling.

En julotta på 50-talet, råkade prästen försova sig:

Jag bad kyrkvaktmästaren att ringa hem till honom. Medan vi väntade fick kören sjunga alla julhymner de kunde, varefter vi stämde upp i psalmen ”Var hälsad sköna morgonstund”. Efter den psalmen var prästen kommen och julottan kunde starta en hel del försenad.

Barnen i Halla skola anordnade årligen en skolfest några kvällar innan jul då de spelade teater och sjöng. Ett par veckor dessförinnan hade varje elev till sina lärare lämnat en önskelista på vad de ville ha i julklapp och tänk, på julfesten fick alla barn en sak av det som de önskat sig. Oftast någon klapp för uteaktivitet som t ex, skidor sparkstötting eller skridskor. *Det var Halla Hembygdsförening som var givaren. / Christian Falkeborn.*

Hösten 2020

”Samhället byggs ut vidare” Berättelse av Carl Andersson i Vallersta.

”Samhället skulle byggas ut vidare. Den mark varifrån tomter tidigare avstyckats hade kommit i annan persons händer. Då kom ett namn, Ekström med i bilden. Andersson och ytterligare en kommunalman gick då till fröken Selma Ekström, Granhammar, och lyckades få köpa ett område.” Vägen fick heta Villavägen, men efter kommunsammanslagningen 1971 blev namnet Fäbrovägen.



Fäbrovägen 1953, kommunens arkiv. Torpet Lilla Fäbro, vilket revs 1933 och där ligger nu Björkbacken, f d handelsträdgård i backen på Bärbovägen

Stigtomtabygden

”Problemet för den nya bebyggelsen, vilken tillkom ganska snabbt, var vatten och avlopp. En kommitté tillsattes, där Carl Andersson ingick, för utarbetande av förslag för lösande av nämnda problem. På området fanns en liten vattentäkt som emellertid var otillräcklig. En mycket auktoriserad brunnsgrävningsfirma, Andersson nämner inte namnet, fick i uppdrag att söka efter vatten men lyckades inte på något sätt. En slagruteman, Alhammer, chef för Mjölcentralen i Nyköping, var den som till slut med slagruta angav platsen. Belägen mellan Bärbovägen och Kavlinge. För att vara säker på att vattentäkten inte var tillfällig, fick den stå oanvänd omkring ett år med ett rör nedslaget. Vatten forsade kraftigt ur röret under kontroll. Därefter grävdes en brunn som under många år försåg samhället med ett bra vatten.”

”För att undgå exploatering av mark för dragning av vatten till samhället väster om vattentäkten, inköptes mark från Tängsta. Andersson stred mycket för att ett vattentorn skulle byggas på höjden öster om vatten-täkten. En fråga som han lyckades driva igenom. Han ansåg att en hydroforanläggning, vilken måste drivas genom elektrisk energi, var lätt sårbar i händelse av elavbrott. Andersson var förvissad om att stora mängder dricksvatten kunde hämtas från vattenfyndigheter i den dalgång som leder från Kavlinge mot Brunnsstugan. Han visste nämligen att så snart man grävde ned några spadtag i denna dalgång så porlade kristallklart vatten fram. Några år därefter blev det aktuellt att bygga ut tillförseln av vatten i samband med att samhället växte ut. Andersson och en socialdemokrat framförde då förslag att kommunen skulle underhandla med Nyköpings stad för att få gå in på vatten-förbindelsen från Yngaren. Deras förslag väckte emellertid inte gehör utan en vattentäkt togs upp vid Salinge, som med borring och lednings-dragning till samhället blev mycket dyrbar. Det visade sig ganska snart att vattentäkten vid Salinge var otillräcklig med följd att vatten-tillgången från Yngaren måste tas i anspråk.”



Utflykt till Brunnstugan 1987, Christian Falkeborn i mitten. I Brunnstugan har också scouterna haft sin verksamhet. Den brann ned omkring 1990 av vådeld med tändvätska i spiseln. Skylt uppsatt 1998-08-28. Vi besåg också torpets grunder vid vår cykeltur till Jonslunds domarringar 2018.

Stigtomtabygden

Vatten ur brunn ”Dricka Brunn”

”Brunnstugan tillhörde ursprungligen Vallersta, ägare Viks säteri. Brunnstugan skänktes till församlingens fattiga av Tingstadius, dåvarande ägaren till Vik. Lilla rummet i stugan skulle reserveras för pigan Britta vid Vik som var behäftad med fallandesjukan. Stora rummet var avsett för folk som skulle dricka brunn. År 1919, då marken tillhörde Rogsta, plöjdes vägen till källorna upp och källorna stenades igen. Den sista källan befanns omkring två meter från vägen till Brunnstugan. Därmed var Brunnstugans historia som hälsokälla blott en historia.” / *Avskrift Eva Sandström.*

Våren 2021

Vi har fått tillåtelse att återge delar av **en berättelse av Lennart Jarnhammar**, tidigare publicerad i Bärbo Sockenförenings skrift. Här är berättelsen i förkortad version. Hela berättelsen finns på vår hemsida. Författaren har gett den rubriken **Eldberget**.

Eldberget en berättelse av Lennart Jarnhammar

Alldeles nära Gamla Åkra ligger den gamla kalkugnen i sin glömska. Körvägen dit kan man bara ana på våren. Hela berget är ett enda stort kalk-stycke som sträcker sig förbi Gamla Åkra ner till den stora granplanteringen.

Nu har också asparna lyckats smyga sig in till uppfarten till ugnen. Jag har många gånger stått och förundrat mig över det gamla murarbetet med dessa jätteblock som ligger perfekt ihopfogade och bildar den i kalkberget inbyggda ugnen. Med allra största sannolikhet byggdes kalkugnen i samband med Fredrik Bengt Rosenhanes uppbyggnad av Tistad på 1760-talet. Man var i stort behov av både bruk och kalk för måleri och putsarbete. Hela byggprojektet var av jätteformat och det skulle ta 7 år att uppföra själva slottsdelen och ytterligare några år för ladugårdsanläggningen.

Man bröt kalken från det alldeles närliggande kalkberget, genom det uråldriga sättet att anlägga stora eldar mot kalkbergssidorna. För detta arbete fordrades ansevärliga mängder ved. Eldarna brann dag och natt och det måste ha varit dramatiska scener när eldarna brann nätterna igenom. Sedan kylde man ner berget med stora mängder vatten. Berget sprack och man kunde bryta bort kalkstenen och bearbeta den till mindre stycken. Man måste då forsla vatten från Långhalsen upp för backarna, ett på den tiden stort och arbetskrävande projekt. Själva kalkugnen eller fältugnen som den också kallas, murades in i berget. Stora gråstensblock bildade sidorna och en frontsida murades efter samma princip som när man byggde stenbroar. Under själva ”brovalvet” sattes upp fästen till ugnsluckor på frontsidan. Kalkkrossen staplades in tillsammans med marmor och kol. Brännprocessen var mycket tidskrävande.

Den svenska kalkstenen innehåller lite eller ingen hydraulisk del. Man kompenserade det med att tillsätta marmor. När hela ugnen var fullständigt packad och full med kalk, marmor och kol, antändes den underifrån genom de luckor, som man också reglerade draget med. Temperaturen steg långsamt till 1 000 grader, vid själva kalkbränningen. Från utgångsmaterialet kalciumkarbonat i kalkstenen avgick koldioxid och kvar blev kalken i ugnens botten, kalciumoxid eller kalke.

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomtabygden

Men fortfarande fanns ett viktigt moment kvar för att kunna använda kalken till murbruk, puts och målerikalk. Man måste släcka den brända kalken.



Kalkugnen, foto hösten 2020, Eva Sandström

Någonstans i närheten av Tistad, forslades den i ugnen brända kalken till stora kalkgropar eller kalkgravar, alltid placerade i närheten av vatten eller grundvatten, minst 2 meter djupa gropar, klädda med brädsidor. Den brända kalken varvades med vatten. Den fick inte komma i kontakt med luft. Gropen täcktes sedan med halm och jord för att på vintern hållas frostfri. Kalken reagerade nu under en tidsperiod av 7-8 år med vattnet i en värmereaktion. Det är nu det bildas släckt kalk.

Sedan tillsattes olika färgpigment för att få färgen mild och så vacker man ville ha den för det kommande måleriarbetet.

Det var av stor vikt att de olika kalkprodukterna fanns färdiga när puts-, mur- och måleriarbetet kom igång på Tistadbygget 1766 med en ansevärd samling hus. Först byggdes den västra trädgårdsflygeln där familjen Rosenhane bodde under byggtiden. Sen blev det hela slottsdelens tur med "Faire Chevalen" och flera hus på gården, en ny inspektorsbostad och till sist det stora kringbyggda ladugårdskomplexet.

Kalkugnen har efter slottsarbetets avslutande använts under hela 1800-talet och varit betydande inkomstkälla för gården. Mot slutet av 1800-talet blev det för omständigt och kostsamt att hålla igång kalkugnen. Jordbruket expanderade och den gamla ugnen lämnades åt sitt öde.

Den sover sin törnrosasömn, men står där som ett monument över människors envishet och slit och som förhoppningsvis kan bevaras och finnas kvar många år till. / *Lennart Jarnhammar*

Kalkugnar fanns vid Baldersnäs, Halla. Vid Århammar o Rottninge, Nykyrka, vid Valinge o Yngersdal, Stigtomta. Vid Uddböl har vi hittat en markering för kalkugn på gamla kartor. Kjulsta Kalkugnsbacke har en "trolig" markering.

Stigtomtabygden

Hösten 2021

Klockarbol och fattigfolket i Stigtomta

Klockarbol heter husen, byggda som fattigstugor 1856 respektive 1889. De har ett kulturhistoriskt värde starkt förknippat med de människor som levt här före oss. De villkor som fattigfolket levde under är för oss nutida svenskar mycket svåra att förstå, trots att det inte ligger så långt bort i tiden. Jag kan inte vara ensam om att ha anor med anknytning till dessa hus.

Stigtomtas första fattighus byggdes i slutet på 1700-talet och låg uppe på kyrkbacken. Där bodde ett tiotal personer, nästan uteslutande kvinnor varav de flesta var änkor. Vid den här tiden var Sverige nästan ständigt inblandat i något krig. Många av de indelta soldaterna kom aldrig hem från kriget. Kvar blev soldatänkorna med en oftast stor barnaskara. Utan tak över huvudet. År 1847 kom fattigvårdsförordningen. Där beslöts att socknen skulle ge de arbetsförmögna fattigvård. Att man inte hade något arbete kunde ha många olika orsaker.

Den ökande folkmängden och den stora arbetsbristen som rådde i hela landet vid 1800-talets mitt gjorde många människor utfattiga.

Många av dem hade ingen bostad, varför behovet av fattighus ökade kraftigt. När den första stugan stod klar 1856 kunde den ge ett tjugotal fattighjon tak över huvudet, men det räckte inte långt. Ytterligare några stugor i socknen fick övergå till att härbärgera fattiga sockenbor, Högstugan vid Adamsdal och Brunnstugan vid vägen till Alen. Båda husen är borta nu. Det var just tak över huvudet de fick, någon vård var det inte frågan om. Människorna som bodde i fattigstugorna var understödstagare. Stödet delades ut två gånger/kvartal och var beroende av tillgången på råvaror. Vid de flesta tillfällena utdelades endast mjöl och en liten mjölkpeng. Ibland kunde det förekomma sill och ärtor eller potatis. Omsättningen på hjon var hög liksom dödligheten.

För att få en bild av de här människornas livsvillkor väljer jag ut några människoöden från kyrkböckerna. Jag börjar i den äldsta fattigstugan och berättar om Carl Gustaf Fredberg som flyttade in 1826, han var då tjugosex år och blind från födseln. När han flyttade till fattigstugan var hans far Gabriel Trygg, soldat vid Simonstorp. Gabriel var nyligen omgift och hade fått sin första son i andra giftet. Adolf blev namnet på denna gosse som med tiden blev en högst betydelsefull man i Stigtomta, fjärdingsman som skötte mycket av bygdens fastighetsaffärer mm. Carl Gustaf däremot fick leva i fattigstugan till sin död 1857. Av noteringar förstår vi att han hade gott förstånd och utförde en drängsyssla i fattighuset.

De första som flyttade in i Brunnstugan 1846 var Maja Greta Jansdotter med fyra barn. Hon var gift med landsstrykaren Israel Wearneld. Israel var omnämnd, men inte skriven där då han gick på luffen. Maja Greta bodde i Brunnstugan i arton år. När barnen var utflugna bosatte hon sig vid Stenbacken på Goglundas ägor.

Ytterligare en familj vill jag berätta om, min farmors föräldrar, Klas August och Klara Andersson. År 1882 flyttade de in i Brunnstugan som utfattiga. De hade då varit gifta i tio år och levt ett normalt statarliv. De hade flyttat runt på olika gårdar, Tengsta, Rogsta och Kjulsta, de hade fått fyra barn varav tre överlevt. Anledningen till att de hamnade i Brunnstugan var troligen

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomtabygden

att Klas August inte var fullt arbetsför längre. Han var dock bara trettiofem år. När familjen flyttade hit bodde det ytterligare sex personer i stugan. Under de första sju åren här födde Klara fyra barn, som alla dog av barnsjukdomar innan de fyllt två år.

Vid slutet av 1890-talet minskade trångboddheten något då några hjon flyttade till den nybyggda Klockarbol. Livet i Brunnstugan blev något lättare då familjen Andersson bodde ensamma i stugan några år. Klas August dog 1913 men Klara bodde kvar ensam i stugan några år. En ny familj tilldelades Brunnstugan 1919 varför Klara blev ”på socknen skriven” vilket innebar att hon var utan fast bostad efter närmare fyrtio år i Brunnstugan. Hon lyckas ändå överleva och fyra år senare fick hon en plats i Klockarbol. År 1930 tillhörde hon de tolv utvalda som fick flytta in i det nybyggda äldreboendet Parkudden.

Vi får aldrig glömma vårt ursprung och vilka som betalade priset för det välstånd vi har idag. Visst har många det kämpigt idag, men vi lever ändå i en värld där vi inte behöver svälta ihjäl eller våra barn dö i mässling eller andra relativt enkla sjukdomar. / *Lena Wingren*

Våren 2022

En berättelse om Räv-Pelle, nedtecknat av Rune Öhman, Östanå

Rune berättar målande om svunna tider och om sin granne, Räv-Pelle kallad. Karl Gustav Pettersson var född redan 1840 och död 1925. En originell människa, före detta skollärare och sann naturvän. Pelle hade delvis ambulerande undervisning i gårdarna. [Här kan du läsa om detta i SN från 1964](#)



Här står Pelle vid sitt hem, Önskehem med sin hushållerska Erika Brewitz. Foto från Ann-Christine Johansson, Korshälla

Denna kolsvarta aprilnatt 1915 var det inte lätt att ta sig fram, och RävPelle vågade inte använda lykta på stigen upp till Stigtomtamalmen. Han var ute för att lyssna efter tjäderspel.

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomtabygden

Stigtomtamalmens tallklädda sandrygg, kallad Högåsen, var platsen där tjäderlek funnits sedan urminnes tider. Tjäderskytte på spel var förbjudet, men Räv-Pelle var inte så noga med sådant som fridlysningstider och andra senare tiders påfund, han sköt ungefär som han tyckte.

Det är en gammal viltstig han följer, snårig och med våta kärr emellanåt. Han besitter en underbar förmåga att ta sig ljudlöst fram. Ingen stjärna blänker på himlen, ingen måne sänder det minsta ljus genom molntäcket. Det är en natt som passar för det som Räv-Pelle är ute efter. Ingen i bygden vet var han håller till. Han bor i ett gammalt ruckel med skogen in på husknuten. Pettersson hette han, gemenligen kallad Räv-Pelle, kanske på grund av sitt ytterst listiga utseende, men kanske också på grund av sina många skjutna rävar. Han var i sextioårsåldern, skygg och svåråtkomlig, en ensling som någorlunda livnärde sig på jakt och fiske. Tidvis, då allt gick i baklås hade han inte någonting annat att stoppa i munnen än potatis och den beniga mörten, som han hinkvis drog upp ur den närbelägna sjön Yngaren. Till kroppsbyggnaden var han smärt nästan spenslig, men de ständiga strapatserna under bar himmel hade härdat hans lemmar; det magra ansiktets brunaktiga färg röjde tåga och kraft. Nu slår han sig ner intill en martall. Han känner igen detta träd, han vet, att nu har han spelstället inte långt borta.

Räv-Pelle sitter inte länge. Klockan har också hunnit bli över två utan att något hörts. Stillhet härskar i Stigtomtamalmens dystra barrskogar. Nerhukad, spejande och ljudlöst smygande, inte alls olik en gammal räv vid fågelleken i gråljusningen tar han sig nu fram, bit för bit, lyssnar och lyssnar åter. Den långa enkelbössan bär han i handen, alltid redo.

Skogarna börjar på att vakna. Den första småfågeln klyver näbb. Det hörs så pipigt och ensamt i mörkret. Men en tjäder, som sitter på en nattkvist i en frötall, drar fram huvudet ur vingen och lyssnar. Han stirrar mot öster där ljusa strimmor börjar visa sig på himlen. Så vänder tjädern den långa mjuka halsen, lyssnar igen – det hörs inget annat än det spåda småfågelskvittret. Efter en stund börjar tuppen att knäppa. Efter en dryg lyssnarpaus, gammeltuppen är en misstrogen fågel som noga ger akt på den minsta ändring i naturen, följer fler knäppningar, liksom trevande, sedan i allt ivrigare takt, till spelet är i full gång. Han uppmuntras då och då av två hönor som sitter uppe i den skogglesa tallmon och småskrockar.

Räv-Pelle hade hela tiden lyssnat med ett stilla leende. Detta är som en berusning för honom. Och nu börjar han att springa efter spelet. Efter varje klunk, tar han, väl invigd i smygjaktens finesser, sitt speciella trestegsprång. Under framryckningen tar han noga skydd av trädstammar och småtall. Stannar bakom en grov tallstam. Där trycker han, där väntar han på skjutljus. Den begynnande dagningen avslöjar tuppen där han sitter i tallkronans grenverk med huvudet sträckt mot skyn. Han är i högsta extas. Han sträcker krampaktigt på vingarna och burrar upp sig. Och när klunken kommer höjer han stjärten som blir stående utbredd vid och praktfull. Kammen över ögonen lyser flammande röd i det vikande mörkret. Han slår klunk efter klunk, hetsig och utmanande.

Det var just i ett sådant ögonblick som Räv-Pelle sköt. Den stora fågeln dråsade ner och föll med en duns i backen. Från tjäderhalsen steg ett läte, ett slags harklande, nästan som ett kvävt skrik. Kvick som en vessla var den gamle skogsströvaren framme och högg tag i fågelhalsen. Tjäderhuvudet vred sig några gånger hit och dit liksom hjälplöst och förvånat. Räv-Pelle klämde ner tuppen i jaktväskan och började anträda den halva milen långa hemfärden. I öster har dagningen kommit. Den vidgar och vidgar sig över himlen, höljer himlen med ett blekgult ljus, som så sakta flyter ut som en slöja över skog och mark. / *Rune Öhman, Östanå*

Stigtomtabygden

Stigtomtabygden

Hösten 2022

Bärbopärmen, "Vårt Bärbo som vi minns det"

Lasse Eriksson, uppväxt vid Tistad handel drog igång ett projekt som har resulterat i en hel pärm med berättelser, minnen och foton från gamla Bärbobor. Pärmen finns att läsa i vårt arkiv eller på biblioteket.

Men genom ett initiativ från en av våra medlemmar, blir nu det mesta digitaliserat. Materialet läggs kontinuerligt in på föreningens hemsida.

Nedan kommer ett utdrag om Fiskarstugan, vilken nu är borta. Grunden finns kvar innanför staketet vid flygplatsen före vägen till Vallmyra.

Fiskarstugan i Bärbo, ett utdrag ur Bärbopärmens berättelser



Från 1920 till 1937 bodde Valfrid Eriksson med hustrun Julia och barnen Holger, Harry och Inga här. 1937 flyttade Valfrids till Grindstugan och skötte gården åt Daisy Wachtmeister. Inga Eriksson berättar.....

"Jag heter Inga, kanske mest känd för Inga i Fiskarstugan. Jag ska berätta mina minnen om Bärbo. Vi kom till Tista 1924 från Ekeby i Helgona. Far blev så kallad fodermarsk. Han skötte arbetshästarna, körde in unghästar och tog hand om föl som skulle komma. Så han sov många nätter i stallet. Det var inte frågan om övertidstimmar på den tiden. Jag var ju liten då. Men han talade mycket senare i livet om sina hästar som var hans liv då. Mor fick ju gå och mjölka korna. Det var ju så då att det ingick i anställningen. 1927 flyttade vi till Fiskarstugan. Far blev skogsarbetare. Det blev ju som ett litet eget torp med ett par kor, gris och höns, kanske en lite bättre status. Men mycket jobb för dem. På sommaren gick han med lie och slog alla diken i gräset utmed Tista allé. Det fick han ta reda på. Man fick vara med och räfsa. Ibland var det hemkört, men ibland fick han låna häst på Tista. Det ingick även skötsel av plantskolor, som bland annat fanns en vid Listorp. Plantor som sen skulle planteras ut till ny skog. Mina bröder Holger och Harry fick gå med och hugga i skogen så fort de kunde. Jag var med när man var 10-12 år och planterade.

Jag fick gå kvar i Täckhammars skola alla sex åren men Holger och Harry gick i Bärbo för makarna Grankvist. Jag konfirmerades i Bärbo kyrka för pastor Oldén eller vad han hade för titel. Men då hade vi flyttat till Grindstugan samma år. Där skötte far gården åt Fröken Daisy

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomtabygden

Wachtmeister, syster till greven på Tista. Hon blev tilldelad Grindstugan. Vad jag kommer ihåg hade hon varit sjuk och skulle få något att intressera sig för, någon slags rehabilitering.

Det finns mycket att berätta och man minns ju mest det trevliga. Jag kommer ihåg när vi fick elektriskt ljus vid Grindstugan 1938 eller 1939. När man fick trycka på en knapp och få ljus inne och ute i lagårn och en lampa över trappan. Vilken lyx.

Vi ungar och ungdomar samlades ju vid Tista om kvällarna. Det var mycket folk där då. Min bästa vän Birgit Malmkvist, som jag har haft kontakt med under alla år. På söndagarna gick vi till Dansbanan och tränade. Det hade vi nytta av några år senare när vi när vi **fick** gå dit. Men vi var tvungna att åka eller gå hem när det var paus vid 10-tiden. Vi fick inte vara kvar till det var slut. Då tyckte man föräldrarna var hårda. Det var ju som roligast då.

Varje år kom det zigenare som slog läger i hästhagen ovanför dansbanan. Först tyckte man det var lite kusligt, men man vänjde sig. Man skulle gå förbi när man gick till skolan. De kom tidigt på sommaren, hade stora tält och dunmadrasser. Varje år var det skördefest vid Tista, även Åkra och Fjällskär ingick då till Tista.

Efter jul blev vi statarungar och underordnades barn bjudna till Slottet på julfest. Det var ju något alldeles extra. Vi fick saft och gott bröd och varsin liten julklapp.

Måste också tala om att min första docka fick jag av Handlarfrun som man sa då, Lars och Anders mamma. Hon hade vunnit den, antagligen i kyrkans basar i skolan. De skulle gissa namn på dockan och hon gissade rätt, Henrietta. Dockan hade hår och var så söt, rätt stor, gissa om man blev glad. Jag vet inte varför jag fick den, men jag vet att de tyckte jag var duktig som gick och handlade i affären. Långt att gå fick, låna mors cykel när man blev lite större. Men vad man satte värde på det man fick. Ibland blev det en liten strut karameller också.” / *Inga Eriksson.*

Våren 2023



Undertecknad redaktör, Eva Sandström, skriver lite ur minnet och reflekterar över tidens gång och samhällets förändring från 1950-talets skolgång till dagens skövling av skog och mark inför det stora ingrepp som Ostlänken ställer till med. Till det bättre eller sämre får man själv bilda sig en egen uppfattning om.

Stigtomtabygden

Samhällsförändring från 1950-talet till 2020-tal. Eventuell Ostlänk!

Jag vandrar min gamla skolväg genom skogen i backarna ovanför Bagghult, mitt barndomshem. Ett svagt sus från de stora granarna, tystnaden i övrigt är total. Lingon- och blåbärsris lyser grönt. En och annan skalbagge brummar fram i solstrimmorna. Jag viker av på vägen mot Stockstorp. Sand och grus i backarna överallt. Här har min far och min morfar gått och huggit ner färdigvuxna träd, gallrat och sparat de träd som ska bli nästa generation skog. Jag stannar upp, skogens vackraste blomma, linnéan, lägger en doftmatta omkring mig. En liten kantarell har tittat upp i kanten. Jag kommer till en stengårdsgård och stigen tar helt plötsligt slut. Här var en grind en gång i min barndom. En väg gick över åkrarna till Stockstorp. Nu har en ny stig tillkommit i skogen i stället. Vid Stockstorp bodde Ada och Gunnar Andersson. Från den lilla gården går vägen förbi Hjälma där Maria och Ivar Karlsson bodde. Den gården var så stor att den hade drängar, det var också vanligt att två generationer hjälptes åt i jordbruket. De flesta gårdar var arrendegårdar under Fjällskär.

Vid den lilla skogsbacken där vägen går vidare mot Fjällskärs skola plockade vi liljekonvaljer. Längre fram ser man så Skavstas landnings-banor. Det låg ett litet soldattorp, Ekebystugan, här en gång. Det är borta sen många år. Då jag gick mina fyra första år i skolan hade Flygflottiljen F11 fortfarande sina spaningsplan i luften, starter och landningar två gånger på förmiddag och lika många på eftermiddagen. Mina lärare Margareta Ornstein och Ellen Gustafsson gjorde paus i muntlig undervisning då det ihållande ljudet från ”Flygande Tunnan”, J29an, lade sin ljudmatta över oss. Det var här vi elever också fick lära oss lite om att odla grönsaker i lärarbostadens trädgård och rensa ogräs förstås. Brännbollsplanen är igenvuxen, men skolhuset står kvar.

Vägen går sen mot Larslund. Den är rak och fin, ombyggd i samband med att flygbanorna byggdes på 1950-talet. På båda sidor om vägen är nu kalhugget. Här ska Ostlänken äta sig fram genom naturen. Vissa av gårdarna i dess väg får lösas in och rivas, vissa får som närmsta granne en stor järnvägsbank på 75 m avstånd, bl a gården Djälp. Där bodde Ellert och Gunhild Skog. Han var fiolspeleman. Då jag kommer ut på Larslundsrakan och vänder åter mot Stigtomta ser jag framför mig i fantasin en stor bro. Den sträcker sig från Stockstorp, förbi Lövhagen, över 52an och över TGOJ-banan. En stor bred gata är huggen i skogen förbi Listorp, genom den gamla Stigtomtalmalen med dess stora grustag. Vidare mot färdvägen från Jordbrotorp mot Ängsäter, kallad Örebrovägen på gamla kartor. Här var tidigare många torp belägna. Endast grunderna finns kvar. En tingsplats har det också funnits.

På TGOJ-banan gick rälsbussarna från Flen till Oxelösund. Många arbetare och många skolbarn hade nytta av den. Jag tar nu vägen tillbaka i min 50-talsvandring från järnvägen, över den lilla del som finns kvar av den gamla landsvägen. Kommer till vägen mot Nystugan, vandrar ned genom en av de många stigarna mot hagen vid Bagghult. Här finns rester av dåtidens förvaring av potatis. De kallas potatisgröpper och är djupa hål i den fasta, packade sanden. Hit körde vi potatisen i säckar då vi plockat upp den. Den tömdes ned i gropen, ett lock lades på, sen en isolering av halm och ytterligare ett lock. Här låg den bra fram till våren då den skulle upp och säljas på torget.

Hagen finns inte längre kvar som hage för kor och hästar. Stenmuren minner om dess storlek. Hagen var fylld av vitsippor, violer och kattfot. Här har varit planterad skog sen mina föräldrar

Stigtomtabygden

John och Margit Sandström lade ned djurskötseln. Skogen har växt upp och blivit ”mogen” och skördad. Alltså är det nu åter en öppen plats. Stigen är obefintlig och grinden till åkrarna är rasad sen länge.

I fantasin får jag en bild av min morfar Kalle Englund som hämtar in hästen Maja från fällan. Mormor Hilda med kaffekorg till oss som hänger hö på hässjor. Vi sätter oss i skuggan och dricker iskallt vatten i sommarhettan. Sen lite kaffe och hembakade bullar. / *Eva Sandström*

Hösten 2023

Titti Sköld berättar om sin mormor, den fantastiska kalaskokerskan Hildur Jansson 1899 -1982, född vid Hallbro

Kalaskokerskan Hildur Jansson född 1899

Mormor föddes 12 oktober 1899. Johanna Pettersson födde tvillingar för tidigt, varav den ena flickan var dödfödd. Hildur vägde 1200 gr och bäddades ner i en oval kopparbunke, 22 cm lång, fylld med fetvadd. Bunken placerades bredvid vedspisen och kunde således hållas varm.

Vid 30 års ålder fick Hildur rycka in när en kokerska blivit sjuk. Därefter kallades hon för **kalaskokerskan**. Otaliga kalas har hon ansvarat för bland annat bröllop för 130 personer, muckarskiva 180 personer, då bl.a 50 kg potatis och 25 kg fisk anrättades. Hennes tjänster och goda rykte var omtalade i socknar runt omkring i trakten där hon gladeligen hjälpte till. Hildur är inte bara kokerska, hon gör även fina bakverk, är skicklig väverska, knypplar och syr kläder och broderar. Dessutom målar hon på textilier gärna med glitterfärger.

Under kriget fick Hildur köpa smör direkt från bönderna eftersom hon var kalaskokerska. Hildur och Josef hyrde en lägenhet bredvid distriktssköterskemottagningen, Björklunda, vid Berggrensgatan-Almnäsvägen. Josef avled 1959 och Hildur blev senare uppsagd då man trodde att hon inte ensam skulle kunna hålla efter det mycket välskötta trädgårdslandet som Josef anlagt. De hade då bott där i cirka 30 år.

Hildur Jansson var medlem i NTO sedan 1918, NTOs syförening, kyrkliga syföreningen, Lottorna sedan 1941, där hon också tillhörde styrelsen. 1953 fick Hildur mottaga Lottornas tjänsteårstecken i guld efter 10 års tjänst. ”Ett glatt humör och aldrig svikande intresse är utmärkande för Hildur” enligt tidningen 1959, när hon fyllde 60 år.

1968 tilldelades Hildur diplom och veteranmärke för ett 50-årigt medlemskap i Stigtomta NTO-förening./*Titti Sköld*

Utdrag ur Hildurs dagbok 1947-48

3 jan 1947, började jag förarbete till idrottsföreningens 25-årsjubileum i Templet den 5 jan. Mycket arbete, på morron baka jag 150 wienerbröd o 8 tårtor som sen gick åt på natten. 150 personer. Middag kl 17 för 60 personer. Betalades 6 kr/pers för middagen. 1.50/pers för kaffe.

17-18-19 jan Majgården; Anne-Marie och Götes bröllop

22 jan Majgården; ”afterkalas” med bredda smörgåsar m m

Stigtomtabygden



Kokfruarna Ingrid Pettersson, Drögsta och Hildur Jansson, Björklunda

1 mars Middag hos fru Trygg; lärarkåren, 18 personer. Det var den dagen 50 år sedan fru Trygg blev lärarinna i Stigtomta, mycket festligt.

8 mars Pettersson, Bärsta; värsta oväder man kan tänka sig, skulle åka med Wihr. Blev stående vid Åsbyvägen tills Nordholm kom, fick då åka med honom. När vi åkte hem på natten ½ m snö.

1 maj Vallersta, 85-års kalas; bredd smörgåsar på kvällen 400-500 st, mycke göra

6-7 maj Ålderdomshemmet; tog vara på slakt

1948

27-28 jan Rogsmo; fin middag, stiliga toaletter

1 mars Berggrens; supé, hemskt mycke mat, mycke göra, mycke disk

4-6 mars Anander; 40-års fest, middag med höga toaletter. Kom hem kl 2, var utstängd så jag låg på garderoben på natten kallt, sov ej en blund den natten.

4 dec Syföreningens basar, jag vävde yllematta o skänkte, den köpte Jönsson, 22 kr

12 dec Var det lucia i samhället, Gertie var lucia och åkte i granklädd vagn med 8 tärnor, med brinnande fackla i händerna. Det var samtidigt julmäsas i Konsum. Samma kväll tändes belysningen i samhället för första gången. Det var tjockt med folk ute den kvällen. Gertie hade elektriska ljus i håret. Sedan var det lucia i Templet. Det gick så bra.

Björklunda ägdes av Viktor Andersson i Fyr sjö. Hildurs dotter Gertie jobbade i Konsum, gifte sig med Einar Andersson, flyttade till Eskilstuna, de återkom till trakten o var sen aktiva i föreningen i många år./ Eva Sandström.